

ДВОЄ ПРОТИ ВСІХ

Порівняльний аналіз
інструментів впливу Росії і Китаю
щодо країн Азії і Європи

Авторка ідеї, головна рецензентка: **Альона Гетьманчук,**
директорка, Центр «Нова Європа»

Дискусійна записка підготовлена на основі власної експертизи Центру «Нова Європа», а також інтерв'ю з відповідними стейкхолдерами в Україні та за кордоном, здійснених у вересні-грудні 2021 року. Зокрема, автори записки висловлюють особливу подяку за слушні коментарі під час підготовки документа *Сергію Корсунському (Україна), Олександрові Нечитайлу (Україна), Дайске Кітаде (Японія), Цуйюші Гороку (Японія), Саншіро Хосака (Японія/Естонія), Мічіто Цуруока (Японія), Ацуко Хігашіно (Японія), Едварду Лукасу (Сполучене Королівство), Роланду Фройденштайну (Бельгія), Юліану Кіфу (Румунія), Йоргу Форбрігу (Німеччина), Жужанні Вег (Угорщина), Наргізі Мураталієвій (Киргизстан), Файсалу Ахмету (Індія), Нандану Уннікрішнан (Індія), Ірфану Шахзад Такалві (Пакистан), Яну Сторі (Сінгапур), Чжень Юнтієнь (Китай).*

Автори також вдячні *Маріанні Фахурдіновій та Тетяні Шевчук* за допомогу в зборі інформації — проведенні частини інтерв'ю. Усі думки, висловлені в документі, належать суто авторам документа, — згадані експерти можуть як поділяти, так і не поділяти їх.

Дискусійна записка

ДВОЄ ПРОТИ ВСІХ

Порівняльний аналіз
інструментів впливу Росії і Китаю
щодо країн Азії і Європи

Автори:

Сергій СОЛОДКИЙ,
заступник директора,
Центр «Нова Європа»

Наталя БУТИРСЬКА,
експертка з питань
Східної Азії

Центр «Нова Європа»
Київ, 2022

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	3
1. ВСТУП	4
2. КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ	7
3. ПОЛІТИЧНА СФЕРА	9
3.1. Політичні інструменти впливу Росії і Китаю в Азії	9
3.2. Політичні інструменти впливу Росії і Китаю в Європі	11
4. ЕКОНОМІЧНА СФЕРА	14
4.1. Економічні інструменти впливу Росії і Китаю в Азії	14
4.2. Економічні інструменти впливу Росії і Китаю в Європі	17
5. БЕЗПЕКОВА СФЕРА	21
5.1. Безпеківі інструменти впливу Росії і Китаю в Азії	21
5.2. Безпеківі інструменти впливу Росії і Китаю в Європі	23
6. SOFT POWER	26
6.1. Культурно-освітні інструменти впливу Росії і Китаю в Азії	26
6.2. Культурно-освітні інструменти впливу Росії і Китаю в Європі	28
7. ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ІЗ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ І ЄВРОПІ	32

РЕЗЮМЕ

Китай та Росія діють по-різному в різних регіонах світу — в Європі та Азії. Однак Китай у своїй зовнішній політиці дедалі більше нагадує Росію. До тону китайських дипломатичних заяв додалася впізнавана російська напористість, маніпуляції і агресія. Найбільш корисними для Пекіна виявилися уроки в сфері гібридних спецоперацій — інформаційних провокацій, поширенні фейків. Китай іде на поглиблення співпраці з Москвою лише в тій мірі і в тих сферах, де він може посилити свої позиції. Асиметричність відносин між КНР і Росією відводить Москві скромне місце молодшого партнера — РФ програє конкуренцію Китаю за фінансовими ресурсами, технологічним прогресом. Росія не протестує проти посилення присутності Піднебесної в країнах, які Кремль традиційно вважав своєю сферою впливу. Обидві країни знаходять порозуміння у подвійній цілі: перша — боротися з демократичними урядами, друга — посилювати власні авторитарні режими. В Азії занепокоєно стежать за російськими агресивними діями щодо України, побоюючись, що початок нової фази війни може спровокувати Китай на аналогічні кроки щодо Тайваню або японських островів Сенкаку. Співпраця між Пекіном та Москвою базується на холодному і, ймовірно, тимчасовому розрахунку — розмови щодо створення альянсу двох потуг, найпевніше, перебільшені. Головний ефект від російських уроків для Китаю — плачевний: довіра до Пекіна серед країн як Азії, так і Європи останніми роками падає.

1. ВСТУП

Коли в лютому 2021 року Центр «Нова Європа» провів перший форум, присвячений співпраці України та Японії, то стало очевидним, наскільки значним і взаємним є інтерес японських дослідників і дипломатів щодо української тематики та навпаки — їхніх колег із Києва щодо безпекових трендів навколо Японії. Українці цікавилися тим, як співпрацює в безпековій сфері Токіо з Вашингтоном (і чи можна цю модель принаймні частково спроектувати на Україну). Японців цікавило, як, попри зовнішню агресію і надзвичайні перешкоди, Україна продовжує реформуватися, утверджувати демократію. У Києві намагалися провести паралелі щодо окупованого Росією Криму і так само окупованих РФ Північних територій. Із Токіо при цьому звертали увагу на більш гостру для себе проблему — можлива агресія Китаю щодо японських островів Сенкаку (за російським сценарієм).

Слово «безпека», напевно, було ключовим під час кожного з обговорень: чи коли йшлося про політичну співпрацю, чи про просування «м'якої сили», чи про торгівлю. Але так само часто учасники форуму згадували про дві країни, які викликали особливий інтерес через свою інтенсивну і навіть агресивну політику у міжнародних відносинах — про Китай і Росію.

Вибір теми для другого форуму був досить логічним — «Україна і Японія в регіональному і глобальному контексті». Не менш логічною була і тема для нової дискусійної записки Центру «Нова Європа», яку ми вирішили підготувати для обговорення під час заходу.

А саме — порівняти підходи, поведінку Китаю й Росії щодо країн Азії і Європи: якими є спільні сторони, відмінності — до чого варто готуватися Україні, Японії, усьому світу. Адже вже за результатами першого форуму з'явилися підстави вважати, що Китай та Росія ведуть себе по-різному в Європі та Азії: Китай більш агресивно в Азії та більш витончено (*sophisticated*) в Європі, РФ — навпаки.

Нагадаємо, на першому форумі було представлено аналітичний документ директорки Центру «Нова Європа» Альони Гетьманчук під назвою «Україна-Японія: як забезпечити ефективне глобальне партнерство?».¹ Дослідження, яке ви тримаєте наразі в руках, є ще однією спробою подивитися на Україну в ширшій політичній і безпековій картині — на тлі зростання міжнародної напруги через посилення співпраці Росії і Китаю в різних сферах.

Центр «Нова Європа» раніше представив чимало документів, які в тій чи іншій мірі стосуються теми цієї дискусійної записки. Так, у 2020 році наші аналітики підготували аналіз під назвою «Воїн-вовк» і Україна. Які ризики може становити співпраця з КНР для відносин із ЄС, США та НАТО?».²

¹ Альона Гетьманчук, «Україна-Японія: як забезпечити ефективне глобальне партнерство?», 2021, <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Dyskusiyi-na-zapyska-Ukrai-na-Yaponiya.pdf>

² Центр «Нова Європа», «Воїн-вовк» і Україна. Які ризики може становити співпраця з КНР для відносин із ЄС, США та НАТО?», 2020, http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Shina-ES-USA_ukr_web.pdf

У такий спосіб наш центр здійснив свій скромний внесок у дискусію в рамках підготовки Міністерством закордонних справ Азійської стратегії України. У 2018 році Центр «Нова Європа» написав не менш унікальне дослідження, яке базувалося на вивченні інструментів впливу Росії в країнах Європи. У документі «Атрофія трофеїв. Як Україна може скористатись вразливими сторонами російської політики у ЄС?» досліджувались засвоєні уроки з протидії політиці втручання Москви в Німеччині, Італії, Франції, Греції, Польщі та Угорщині³. У жовтні 2021 року під час четвертого Форуму Асоціації Центр «Нова Європа» провів перше обговорення російсько-китайського впливу на євроінтеграцію України, Молдови й Грузії⁴. Слушні спостереження щодо цієї теми висловили Юліан Кіфу (Румунія), Паата Гапріндашвілі (Грузія), Штефан

Майстер (Німеччина). Усі наші попередні напрацювання були використані під час підготовки цього документа.

Новизна нашого дослідження полягає в порівняльному аналізі підходів Росії й Китаю в двох регіонах — Азії і Європі: що є спільного, що відмінного і чи справді ми є свідками формування нового альянсу. Ми проаналізували поведінку Росії і Китаю в чотирьох сферах в Європі і Азії — політичній, економічній, безпековій і культурно-освітній (під умовною назвою «м'яка сила» / *soft power*). Нашим завданням було проаналізувати як найтипівіші підходи, методи двох країн, так і виняткові ситуації, які не вписувалися в загальну поведінку (утім, можуть свідчити про запуск нових ініціатив, операцій, на які варто звернути увагу).

Ця тема — порівняння поведінки Китаю й Росії — набула гостроти в останні роки (і особливо в останній рік). Так, наприклад, аналітичний центр IRSEM при Міністерстві оборони Франції оприлюднив восени 2021 року об'ємний звіт «Китайські операції із впливу — момент Макіавеллі»,

³ Центр «Нова Європа», «Атрофія трофеїв. Як Україна може скористатись вразливими сторонами російської політики у ЄС?», <http://neweurope.org.ua/analytics/atrofiya-trofeyiv-yak-ukrayina-mozhe-skorystatys-vrazlyvymy-storonamy-rosijskoyi-polityky-u-yes/>

⁴ 4th Association Exchange Forum, October, 2021, <http://neweurope.org.ua/en/en-4th-association-exchange-forum-21-22-of-october/>

в якому пише, що світ наразі стає свідком «русифікації» (в оригіналі — *russianisation*) китайських операцій зі здійснення впливу на інші країни.⁵ У квітні 2021 року CEPA (США) підготував важливий документ «Партнерство без сутності», який проаналізував поведінку Китаю і Росії в країнах Центральної і Східної Європи⁶. Для нас особливо було цінним інтерв'ю з одним із авторів цього дослідження Едвардом Лукасом, колишнім редактором впливового видання *The Economist*. Заслуговує на увагу співзвучний з нашою темою аналіз японського дослідника Саншіро Хосака «Альянс Китаю і Росії. Уроки із проваленої стратегії Японії щодо «відособлення» (із ним також провели інтерв'ю)⁷. Ян Сторі, дослідник із Сінгапуру, до чітких коментарів ми теж мали нагоду дослухатися під час бесіди, підготував аналіз, зосереджений на дослідженні російсько-китайського впливу в Південно-Східній Азії⁸.

Ми знаємо, що ще низка відомих аналітичних центрів в країнах ЄС наразі готують схожі дослідження. Відтак сподіваємося, що цей

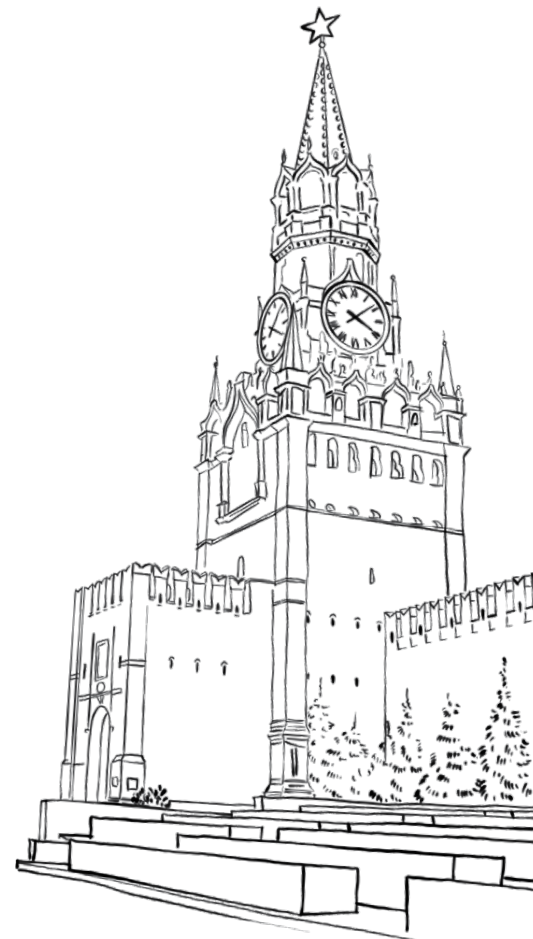
дослідницький внесок дозволить партнерам врахувати деякі наші напрацювання. Так само віримо, що аналіз сприятиме кращому розумінню глобальних процесів українськими урядовцями, уповноваженими ухвалювати рішення (особливо на китайському треку).

⁵ Paul Charon, Jean-Baptiste Jeangène Vilmer, 'Chinese influence operations — a Machiavelli moment', IRSEM, 2021, <https://drive.google.com/file/d/1WgJ6WXkzwmUjzVs4Dj6OOh4jg0TK6Rr1/view>

⁶ Bobo Lo, Edward Lucas, 'Partnership Without Substance', CEPA, 2021, <https://cepa.org/partnership-without-substance/>

⁷ Sanshiro Hosaka, 'China-Russia Alliance — Lessons from Japan's Failed "Detachment" Strategy', ICDS, 2021, <https://icds.ee/en/china-russia-alliance-lessons/>

⁸ Ian Storey, 'The Russia-China Strategic Partnership and Southeast Asia: Alignments and Divergences', ISEAS, 2021, <https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/2021-117-the-russia-china-strategic-partnership-and-southeast-asia-alignments-and-divergences-by-ian-storey/>

2. КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ

Фобії об'єднують. Росія і Китай мають найбільше порозуміння щодо місії своєї співпраці — зменшення впливу у світі США. Дві авторитарні держави переслідують подвійну ціль: з одного боку, ослабити інші демократичні країни, а з іншого, посилити і подовжити свої режими. Китай і Росія однаково зацікавлені у розмиванні консенсусу серед тих об'єднань країн, організацій, які виступають на захист прав людини, просування демократичних цінностей (за принципом «розділяй і владарюй»).

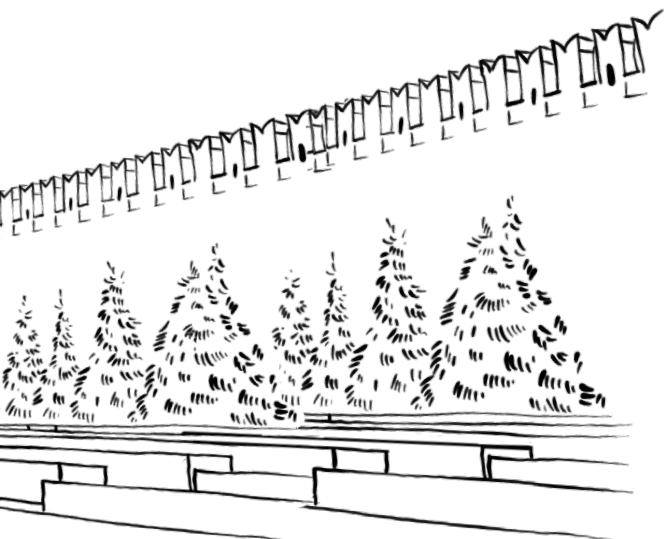
Купівля лояльності. Китай ефективний в досягненні прихильності третіх країн через значні інвестиції. Росія давно використовувала аналогічний підхід — залучення до співпраці потужних компаній, які у свою чергу мали би впливати на власні уряди для більш поблажливої політики щодо Москви.

Шантажисти глобального рівня. Китай і Росія використовують шантаж, тиск для досягнення політичних цілей. Гостра реакція, погрози Пекіна чи Москви подеколи роблять інші країни поступливішими. Завдяки старанням

Китаю і Росії у лексику світової дипломатії увійшли словосполучення «газова війна», «вакцинна дипломатія», «міграційний шантаж».

Ведмежа послуга «воїну-вовку». У багатьох сферах помітні спільні риси у реалізації зовнішньої політики Росії і КНР. Пекін, який робив раніше ставку на «м'яку силу», торгівлю, обрав наступальну тактику у просуванні своїх інтересів (насамперед у Європі). Напористість, агресивний тон, властивий Китаю останнім часом, нагадує давні підходи Росії. Китайсько-російський марш проти західних демократій не викликає підтримки чи розуміння в більшості країн Азії і Європи. Росія і КНР поступово втрачають довіру в очах пересічних громадян багатьох країн Азії і Європи. Агресивна дипломатія якщо і приносить якісь дивіденди, то вони мають тактичний характер.

Коли Москва мовчить... Публічна напруга між Росією і Китаєм виникає зрідка (насамперед щодо тих країн, які Пекін відносить до власної сфери впливу). Москва, натомість, приймає посилення присутності Китаю у тих країнах, які Росія традиційно вважала своєю сферою впливу. Росія поступається Китаю — неспівмірність військових та фінансових ресурсів, технологічне відставання не дозволяють Москві говорити з Пекіном на рівних. Китай природно бере верх над Росією у впливі на Азію. Менший вплив на європейські справи свідчить більше про нижчий інтерес Китаю до Європейського континенту, аніж про силу Росії. Росія в тандемі з Китаєм — очевидний молодший партнер, який не сперечається з сильнішим.

Боятися — значить поважають? На Заході стає поширеною ідея про те, що подальше покарання Росії за її агресивну політику кидатиме Москву в обійми Китаю. У Росії зацікавлені в експлуатації такого припущення, аби добитися перегляду санкційної політики і, можливо, запуску діалогу про нові безпекові рамки співіснування на євроатлантичному просторі. При цьому в Китаї дають чітко зрозуміти, що в жодних альянсах не зацікавлені — зокрема і з Росією (це не заперечує того факту, що Пекін використовує Москву в своїх інтересах).

Відмінності, що не змінюють суті.

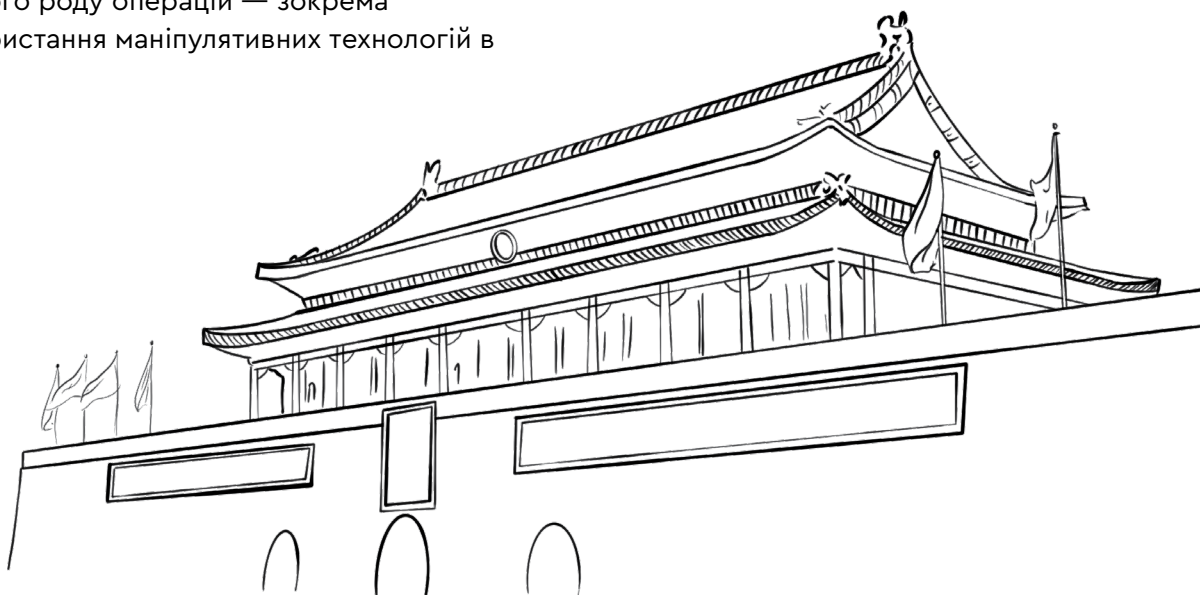
Інструменти впливу Росії і Китаю в Азії та Європі відрізняються. Китай більше зосереджений на просуванні економічного впливу (через нього досягаються і політичні цілі). Росія зосереджена на військовому, дипломатичному впливові через обмеженість фінансових ресурсів. У Європі Москва вдається до енергетичного шантажу, який давно став фактично ще одним видом зброї Росії.

Гібридні впливи. Одним із головних уроків, який перейняв Китай, вважається застосування гібридних способів проведення певного роду операцій — зокрема використання маніпулятивних технологій в

інформаційній, дипломатичній практиках. Китай і Росія вважаються головними джерелами кібератак проти західних інституцій. Обидві країни заперечують звинувачення.

«From Russia with love». Росія має в своєму розпорядженні більший інструментарій щодо жорсткого впливу у третіх країнах — військові дії, залякування війною, спецоперації з організації державних переворотів, диверсії, убивства тощо. Поширення дезінформації, використання фабрики тролів — це базовий мінімум, який швидко опанували в Китаї.

Небезпечні паралелі. Азійські країни активно спостерігають за агресією Росії в Україні. Прецедент анексії Криму викликає побоювання, що російський сценарій може бути використаний Пекіном відносно Тайваню, а також японських островів Сенкаку. У свою чергу, успіх силового захоплення Тайваню може стати сигналом для Росії про можливість більш агресивних дій в Україні.

3. ПОЛІТИЧНА СФЕРА

3.1. ПОЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ

Засоби впливу Росії на політичні процеси в регіоні є досить обмеженими. Вона виступає вторинним гравцем в геополітичних процесах Азійсько-Тихоокеанського регіону та змушена йти в фарватері Китаю. Однак **серед азійських країн існує запит на залучення в регіональні процеси ширшого кола гравців**, особливо зважаючи на інтенсифікацію американсько-китайського суперництва. Держави регіону проводять політику балансування між економічними перевагами у відносинах із Китаєм та безпековою парасолькою США. Вони не зацікавлені обирати одну зі сторін в американсько-китайській конфронтації, намагаючись долучити до більш активної ролі в регіоні інші країни, такі як Японія, Австралія, Індія. У цьому зв'язку вони були б раді незалежній позиції Росії, яка б продемонструвала збалансований підхід та вибудовувала незалежні відносини двостороннього співробітництва в Азії. Для Москви ж це був би шанс уникнути долі «молодшого партнера» Пекіна. Ускладнюють відносини Росії і Китаю конфлікти в самому Азійському регіоні. Так, сутички на індійсько-китайському кордоні, поглиблення конкуренції між двома регіональними гравцями поставили в некомфортну ситуацію Москву, яка прагне розвивати дружні відносини з Індією⁹.

Наразі політичний вплив Росії і Китаю в Азії визначається кількома спільними чинниками:

- **Нейтралітет щодо територіальних суперечок.** Москва дотримується нейтралітету в територіальних суперечках Китаю з сусідніми країнами у Південно-Китайському та Східно-Китайському морях. Своєю чергою, Пекін зберігає нейтралітет стосовно Північних територій, які є предметом територіальної суперечки між Японією та Росією. Москва визнає принцип «одного Китаю», а Тайвань його невід'ємною частиною.
- **Зневага до норм міжнародного права.** Президент РФ Володимир Путін був одним із небагатьох світових лідерів, який відкрито підтримав позицію Китаю не визнавати рішення Постійної палати третейського суду в Гаазі від 2016 року за позовом Філіппін про відмову КНР у заявлених історичних правах на морські води Південно-Китайського моря згідно з «лінією дев'яти пунктів»¹⁰. Хоча така політика йде в розріз з позиціями В'єтнаму, Філіппін, Малайзії, Брунею, Тайваню, чийх інтересів це безпосередньо торкається, а також призводить до грубого порушення міжнародного права. Позиція Росії, окрім традиційної «гри в унісон» з Китаєм, цілком відповідає її прагненню легітимізувати власні міжнародні злочини, пов'язані з незаконною анексією Криму, військовою агресією проти України, небажанням

⁹ Нандан Уннікрішнан, Ніведіта Капур, «У що обійдеться розкіл між Індією і Росією?», «Валдайський клуб», 3 березня 2021 року, <https://www.nkibrics.ru/posts/show/6041edf36272697eb4390000>

¹⁰ «Лінія дев'яти пунктів» — термін, який використовує КНР для позначення «історичних прав» на більшу частину Південно-Китайського моря, покладаючись на китайські карти 1940-х років.

взяти на себе відповідальність за збиття пасажирського літака рейсу MH-17 малайзійських авіаліній.

- **Антиамериканська спрямованість.** Росія, як і Китай, негативно ставиться до втілюваної США та їхніми союзниками регіональної архітектури. Вихід Сполучених Штатів із Афганістану створює можливості для зростання впливу КНР та Росії в Центральній та Південній Азії.
- **Регіональна інклюзивність.** Москва й Пекін активно беруть участь в інклюзивних регіональних інститутах Азійсько-Тихоокеанського регіону (саміти країн Східної Азії, АТЕС, діалог країн-партнерів та АСЕАН, через які вони просувають свій порядок денний в регіоні). Китай має значний вплив на ухвалення рішень на цих регіональних майданчиках.

Для зовнішньої політики Пекіна щодо сусідніх країн **характерне використання методу «батога та пряника»:** твердий захист національних інтересів, який останніми роками реалізується з допомогою дипломатії «воїнів-вовків», та втілення політики «м'якої сили». Вона ставить за мету проілюструвати зростання потенціалу Китаю в світі. Пекін стає більш напористий у своїй поведінці, через що багато країн розглядають його розвиток як загрозу власним національним інтересам.

Країни Східної Азії, зокрема Японія та Південна Корея, займають важливе місце у зовнішній політиці КНР та пов'язані з нею тісними економічними відносинами. Водночас вони мають суттєві розбіжності стосовно регіональної безпекової архітектури, покладаючись на союзницькі відносини зі США. Токіо намагається зменшити залежність держав регіону від Китаю через розумну стратегічну взаємодію в

рамках Індо-Тихоокеанської ініціативи та інвестиційної програми «Партнерство з якісної інфраструктури». Тоді як Південна Корея демонструє обережність у своїх діях через невирішену ядерну проблему навколо КНДР, в якій позиція Китаю має одне з вирішальних значень. **Росія є активним учасником ключових дипломатичних процесів Східної Азії**, зокрема і в північнокорейському питанні.

Водночас у відносинах між Японією і Південною Кореєю, з одного боку, та Росією, з іншого, простежується тенденція до вибудовування політичної та дипломатичної взаємодії поза межами американсько-китайського протистояння. Політичні відносини Японії з Росією обтяжені не врегульованою суперечкою стосовно Північних територій, але навіть у цих обставинах Японія прагне підтримувати діалог, щоб запобігти більш глибокому російсько-китайському зближенню.

Пекін та Москва демонструють тенденцію до поглиблення відносин, намагаючись уникати протиріч там, де вони можуть виникнути.

Пекін та Москва демонструють тенденцію до поглиблення відносин, намагаючись уникати протиріч там, де вони можуть виникнути. Очікувалося, що Центральна Азія може стати місцем імовірного китайсько-російського протистояння, але Росія погодилась на зростання впливу Китаю в провідних сферах. У стратегічних розрахунках Пекіна Центральна Азія посідає одне з ключових місць з огляду на декілька важливих факторів: є своєрідною буферною зоною для сусідніх країн між неспокійним Афганістаном та Сінцзян-Уйгурським автономним округом; володіє багатими енергетичними та

природними ресурсами, необхідними Китаю; через його територію проходить китайський флагманський проєкт «Пояс і шлях».

Поза тим, Росія й досі залишається впливовою силою в регіоні. І цьому сприяє не тільки інституційна взаємодія через структури Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ) та Шанхайської організації співробітництва (ШОС), але й спільна політична культура та взаємопов'язаність із політичними колами Центральної Азії. Неабияке місце також **займає примусова дипломатія та шантаж, який зазвичай практикує російська влада у відносинах з пострадянськими країнами.** Вона неодноразово проявлялась, наприклад, у територіальних претензіях до Казахстану чи у прагненні впливати на політичні питання держав регіону через загрозу дестабілізації ситуації.

Попри координацію діяльності в рамках ООН з афганської проблеми та укріплення співробітництва в сфері безпеки з державами Центральної Азії, **інтереси двох країн в регіональній політиці не є ідентичними.** Китай прагне запобігти ймовірним загрозам безпеці Сінцзян-Уйгурського автономного регіону з боку терористичних та радикальних угруповань Афганістану, сприяти інтеграції Південної та Центральної Азії в ініціативу «Пояс і шлях» та зменшити вплив Індії як регіонального гравця. Мета Росії — зберегти за собою роль основного гаранта безпеки на євразійському просторі, а також збалансувати тривалі дружні відносини з Індією та новий підхід до Пакистану, з яким вона активно налагоджує відносини.¹¹

3.2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В ЄВРОПІ

Поведінка Росії і Китаю на політичній карті Європи має деякі спільні цілі, але інструменти їх досягнення не завжди збігаються. Росія виглядає як актор, що почувається більш впевнено у цьому сенсі з огляду і на географічну близькість, і на історичні обставини. Проте агресивна політика Москви щодо України, втручання у внутрішні справи багатьох країн Європи з кожним роком зменшують політичний вплив Росії на Європейському континенті, а тому Москва змушена частіше і неприховано вдаватися до агресивних методів досягнення цілей. Об'єднавчими для Китаю і Росії в політичному плані є такі риси:

Розділяй і владарюй. ЄС прагне впроваджувати цілісну зовнішню політику, виступаючи «сильним, чітким і єдиним голосом» (*strong, clear and unified voice*). Політика Китаю і Росії спрямована на те, аби цей голос лунав більш розрізнено. Це дозволить Пекіну та Москві не ставати об'єктами жорсткої політики зі сторони ЄС загалом.

Права людини vs права сили. У той час, як ЄС виступає з позиції нормативної сили, актора, що прагне просувати питання захисту прав людини у міжнародних відносинах, Китай і Росія всіляко чинять опір такого роду підходам. Гра м'язами, демонстрація військової потуги, агресивний тон зовнішньополітичних заяв стають невід'ємною особливістю китайської та російської дипломатії.

Економічна залежність. Росія і Китай використовують слабкі місця, властиві ринковим економікам — зокрема, налаштованість країн Заходу на

¹¹ War on the Rocks, Elisabeth Wishnick, 'Prospects for Sino-Russian Coordination in Afghanistan', November 8, 2021, <https://warontherocks.com/2021/11/prospects-for-sino-russian-coordination-in-afghanistan/>

отримання вигод від міжнародної торгівлі. Економічна залежність почасти створює додаткові обмеження для політиків європейських країн. Росія та Китай активно і часто ефективно використовують цей чинник. Причому не завжди може йтися про легальну економічну активність, але і про задіяння корупційної складової (особливо це стосується Росії).

ЄС прагне впроваджувати цілісну зовнішню політику, виступаючи «сильним, чітким і єдиним голосом». Політика Китаю і Росії спрямована на те, аби цей голос лунав більш розрізнено.

Амбіції Китаю в Європі в політичній площині набагато скромніші, ніж в Росії. Якщо Пекін зосереджений більше на тому, аби ЄС не втручався в китайські справи з настановами щодо захисту прав людини, то Москва має масштабніші геополітичні плани — аж до підписання з західними урядами нового безпекового пакту, який би передбачав відновлення впливу і контролю Росії над частиною пострадянських країн.

Відповідно і поведінка Росії в Європі вирізняється більш широким набором важелів впливу. Звичайно, ці інструменти не однаково ефективні: наприклад, Польща, яка належала до Варшавського пакту, певний час була частиною Російської імперії, відрізняється сильнішим суспільним, політичним опором. Водночас колишнє домінування Росії забезпечило Москву величезною кількістю досьє, які містять компрометуючу інформацію, що робить шантаж і вплив на певних політиків можливим.

Російські інструменти впливу на європейські країни в політичній сфері визначалися насамперед двома напрямками:

Контакти на високому рівні. Для Владіміра Путіна була важливою підтримка довірливих стосунків із провідними лідерами Європи. Дружба такого рівня полегшувала досягнення поставлених цілей. Останніми роками, проте, ряди європейських політиків, готових до дружби з господарем Кремля, катастрофічно порідшали — репутаційна шкода від тісного спілкування з російським президентом надто велика. Утім, у минулому йому вдавалося добитися дружби з італійським прем'єром Сільвіо Берлусконі, німецьким канцлером Герхардом Шредером, французьким президентом Ніколя Саркозі. Зрештою ці політики залишилися адвокатами російських інтересів і після того, як залишили високі посади (почасти на платній основі). Путін намагається деполітизувати, зробити менш формальними також діалог із пострадянськими лідерами. Так, відбувається, наприклад, у взаємодії з білоруським лідером Олександром Лукашенком. Інший приклад: у 2003 році Владімір Путін під час неформального спілкування з нагоди святкування «Дня захисника Вітчизни» 23 лютого умовив лідерів України, Білорусі і Казахстану створити Єдиний економічний простір. Тодішній президент України Леонід Кучма опинився під шквалом критики у себе в країні за свою спонтанну згоду в Москві — для українського уряду рішення лідера держави було скандальним сюрпризом.¹² Українські можновладці на такого роду «дружніх зустрічах» часто виходили з рішеннями, які суперечили інтересам України. Так було також у випадку з домовленістю про газові поставки між прем'єрами двох країн Владіміром Путіним і Юлією Тимошенко в 2009 році (вартість газу для українців

¹² Бі-Бі-Сі Україна, «Офіційний рік Росії в Україні завершився», 23 січня, 2004, https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2004/01/040123_ukr_rus_year

виявилася рекордно високою і невідгідною). Саме тому в Україні багато дипломатів, політиків, аналітиків досі ставляться скептично до двосторонніх переговорів без міжнародних посередників.

Підтримка проросійських політиків.

Росія послідовно працює з різними політичними силами в Європі. Останнім часом йдеться здебільшого про рухи та партії крайнього спрямування — ультраліві або ультраправі. Так, Росія в однаковій мірі співпрацює із німецькими «Лівими» і з крайньою правою партією «Альтернатива для Німеччини».

У 2014 році «Національний фронт» Франції отримав кредит на суму 11 млн євро від зареєстрованого у Москві «Першого чеського російського банку». Один із найбільш скандальних випадків останнього часу — звинувачення проти угорського політика Бели Ковача (колишнього депутата Європарламенту), який нібито шпигував на користь Росії. Є свої улюбленці в Росії і у Східній Європі — так, в Україні Володимир Путін не приховував своїх симпатій до Віктора Медведчука і його партії «Опозиційна платформа — За життя».

Китай у силу різних причин не може бути ефективним на цих напрямках. Росія часто використовує історичний, культурний контекст для просування свого політичного порядку денного. Наприклад, під час першої зустрічі Володимира Путіна з президентом Франції Еммануелем Макроном було організовано виставку у Версальському замку «Петро Великий. Цар у Франції. 1717» (присвячено 300-річчю дипломатичних відносин між Парижем і Москвою). Зусилля Китаю з нарощування політичних контактів у Європі перебувають фактично на початковій стадії — і передовсім це відбувається шляхом розвитку торговельно-економічної співпраці. Посилення занепокоєння щодо впливу Китаю

може слугувати додатковим чинником, який стоятиме на заваді формуванню довірливих політичних відносин між Пекіном та європейськими столицями.

Зусилля Китаю з нарощування політичних контактів у Європі перебувають фактично на початковій стадії — і передовсім це відбувається шляхом розвитку торговельно-економічної співпраці.

Більше того, **Росія до певної міри може бути зацікавленою в поширенні страхів щодо Китаю:** частина політиків на Заході промотує ідею відновлення діалогу з Москвою, перегляду санкційного режиму, аби та не пішла на більше зближення з Пекіном, що може стати серйозною загрозою для міжнародної безпеки¹³. Наразі ця ідея набуває все більшої популярності, і, очевидно, вона буде й надалі мусуватися як тими стратегами, хто вірить у можливість небезпечного альянсу Росії-Китаю, так і тими зацікавленими сторонами, які б хотіли відновлення минулих відносин із Росією без жодних передумов. *«Варто розуміти, куди це веде геостратегічно. Ви дедалі більше штовхатимете Росію і Китай в обійми один одного та тим самим сприятимете створенню найбільшого економічного і військового союзу у світі. І я не думаю, що стратегія Заходу мала б бути такою... Тому, враховуючи цей контекст, я проти спалювання всіх мостів із Росією»*, – заявляв під час виступу в Бундестазі ексміністр закордонних справ Німеччини Гайко Маас¹⁴.

¹³ Alexander Gabuev, 'As Russia and China Draw Closer, Europe Watches With Foreboding', Carnegie Moscow Center, March 19, 2021, <https://carnegie.ru/2021/03/19/ru-pub-84128>

¹⁴ Federal Foreign Office, Speech by Foreign Minister Heiko Maas to the German Bundestag, February 10, 2021, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-russia/2441452>

4. ЕКОНОМІЧНА СФЕРА

4.1. ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ

Ініціатива відродження давнього Економічного поясу Шовкового шляху, проголошена Сі Цзіньпінем у 2013 році в Казахстані, та концепція Морського шовкового шляху XXI століття в Індонезії, поставили за основу відродження торговельних маршрутів, які пов'яжуть Китай із країнами Євразії, Середнього і Близького Сходу. Нові шовкові шляхи також мали на меті прокласти сухопутні та морські коридори з Китаю до Європи. Ці ініціативи досить швидко трансформувались в одну із основних складових китайської зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної стратегії, відомої сьогодні як «Пояс і шлях».

Формування економічної взаємозалежності, яка склалася за час втілення ініціативи, сприяє посиленню впливу Китаю на країни Азійського регіону. Із часом стає більш помітно, що економічний характер «Поясу та шляху» поступово трансформується у прагнення китайської влади отримати політичне та стратегічне лідерство в Азії. Китай звинувачують у просуванні «боргової дипломатії», недотриманні трудового законодавства інших країн, підкупі місцевих чиновників, забрудненні навколишнього середовища, неефективності капіталовкладень та невикористанні місцевої робочої сили. Важливим фактором Китаю у відносинах з іншими державами є торговельні відносини: у 2021 році КНР стала провідним торговельним партнером для більш, ніж

120 країн та об'єднань, включно зі США, Європейським Союзом, Японією, АСЕАН¹⁵.

Китай звинувачують у просуванні «боргової дипломатії», недотриманні трудового законодавства інших країн, підкупі місцевих чиновників, забрудненні навколишнього середовища, неефективності капіталовкладень та невикористанні місцевої робочої сили.

На відміну від Китаю, **Росія не змогла досягти значних успіхів у просуванні Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР).**

На сьогоднішній день серед здобутків організації — зона вільної торгівлі з В'єтнамом та Сінгапуром, також тривають переговори про приєднання Камбоджі. Вибір В'єтнаму як головного партнера регіону по ЗВТ зумовлений його глибокими історичними зв'язками в минулому з СРСР. Взаємодія двох країн є подразником для Китаю — і це якраз той випадок, коли Москва торкається чутливих для Пекіна галузей та змушена діяти, щоб не нашкодити своїм відносинам із ним. В'єтнам є головним імпортером російської зброї в Південно-Східній Азії (близько 61% загального експорту). Слід зазначити, що продаж зброї є ключовим економічним інтересом Росії в Південно-Східній Азії.

¹⁵ China International Import Expo, 'China's booming foreign trade brings benefits to the world', March 24, 2021, <https://www.ciiie.org/zh/en/news/exhibition/news/20210324/27370.html>

Китай прагне наростити власні експортні можливості зброї, але у Росії в Південно-Східній Азії існує декілька переваг:

російські оборонні компанії мають кращу репутацію в регіоні за надійністю та якістю озброєння, ніж китайські; Росія забезпечує післяпродажний сервіс; країни, які мають територіальні суперечки з Китаєм, уникають закупівлі зброї в нього.¹⁶ Водночас, у М'янмі, Пакистані та деяких інших країнах Південної Азії Китай створює потужну конкуренцію Росії. На КНР припадає половина імпорту зброї М'янми, тоді як на Росію — 15%.¹⁷

Окрім продажу зброї, російські державні енергетичні компанії та приватні компанії з державною часткою беруть участь у розробці нафтових та газових родовищ біля берегів В'єтнаму у Південно-Китайському морі (зона територіальної суперечки між В'єтнамом та КНР). Китайська берегова охорона регулярно протидіє буровим роботам, а офіційний Пекін чинить тиск на самі компанії та владу В'єтнаму.¹⁸ Російські компанії «Роснефть», «Зарубежнефть» та «Газпром» володіють долею в морських проєктах із розробки та видобутку нафти й газу та продовжують свою діяльність у В'єтнамі, попри застереження з боку Пекіна. Щоправда, «Роснефть В'єтнам» змушена була анулювати контракт на георозвідувальну установку лондонської компанії *Noble Corporation* в родовищі

«Червона орхідея» через невдоволення китайської влади. Тісні двосторонні відносини з Росією не заважають Китаю проявляти принциповість у тих питаннях, які для нього становлять стратегічний інтерес.

Тісні двосторонні відносини з Росією не заважають Китаю проявляти принциповість у тих питаннях, які для нього становлять стратегічний інтерес.

Індія є ще одним важливим стратегічним партнером, на якого Москва покладається у своїй азійській стратегії. Військово-технічне співробітництво виступає провідною сферою співпраці двох країн. Проте прагнення Нью-Делі диверсифікувати ринки (великою мірою, під впливом поглиблення співробітництва з США), а також розробляти і виготовляти деякі системи озброєнь самостійно, призвели до значного скорочення російської долі на індійському ринку озброєнь.

Російсько-японські економічні відносини ускладнені політичним аспектом, пов'язаним із територіальною суперечкою навколо Північних територій. Небажання шукати компроміс із боку російської влади звужує можливості для співпраці з Японією, яка є третьою економікою світу, володіє великими фінансовими резервами та провідними технологіями, необхідними для розвитку Росії. Однак слід зауважити, що навіть у цих умовах японська сторона залишає відкритими двері для співпраці.

Загалом в арсеналі Москви не так багато економічних інструментів, щоб посилити свої позиції в АТР. Наявність значних покладів енергоресурсів та їх постачання на європейські ринки — це ті переваги,

¹⁶ Ian Storey, 'The Russia-China Strategic Partnership and Southeast Asia: Alignments and Divergences', ISEAS, 2021, <https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/2021-117-the-russia-china-strategic-partnership-and-southeast-asia-alignments-and-divergences-by-ian-storey/>

¹⁷ SIPRI, 'Trends in International Arms Transfers', March, 2021, https://sipri.org/sites/default/files/2021-03/fs_2103_at_2020_v2.pdf

¹⁸ The Diplomat, 'China's Pressure Costs Vietnam \$1 Billion in the South China Sea', July 22, 2020, <https://thediplomat.com/2020/07/chinas-pressure-costs-vietnam-1-billion-in-the-south-china-sea/>

які протягом тривалих років допомагали Росії утримувати свої економічні важелі та використовувати енергетичний шантаж для досягнення політичних цілей. І це той інструмент, який російська влада планує нарощувати в Азійському регіоні. Російська енергетична стратегія до 2035 року, затверджена у 2020 році, ставить собі амбітні цілі збільшити експорт енергоносіїв до Азії на рівень половини всього російського енергетичного експорту.¹⁹

Наявність значних покладів енергоресурсів та їх постачання на європейські ринки — це ті переваги, які протягом тривалих років допомагали Росії утримувати свої економічні важелі та використовувати енергетичний шантаж для досягнення політичних цілей. І це той інструмент, який російська влада планує нарощувати в Азійському регіоні.

Багата на ресурси Арктика є одним із напрямків, який викликає протиріччя між Москвою й Пекіном. Росія, разом з іншими п'ятьма країнами, претендує на частину її території як власну виключну економічну зону. Москва також стверджує, що судноплавство Північним морським шляхом, який планує прокласти разом із Китаєм, має регулюватись її національним законодавством.²⁰ Китай відстоює позицію, що Арктика є глобальним надбанням, а відтак добивається права вільно освоювати ресурси, здійснювати вільну морську

навігацію тощо. В умовах відсутності доступу до західних інвестицій Росія наразі намагається залучати Китай до спільних арктичних проєктів та вибудовувати прагматичну співпрацю, але поки не хоче поступатися своїми правами на арктичні території.²¹

Арктика — це не єдине місце, де Росія особливо чутлива до китайської присутності. Центральна Азія, в силу свого стратегічного розташування, є регіоном, який має виняткову важливість як для Росії, так і Китаю. Поки російська влада вибудовувала стратегію переваг на європейському ринку, зосереджуючи у своїх руках виключне право на експорт центральноазійських ресурсів, Пекін запропонував фінансову допомогу країнам регіону для побудови газогонів в своєму напрямку. Як наслідок, Китай склав альтернативу Росії на ринку центральноазійських вуглеводів, а для Туркменістану став імпортером практично всієї частки газу. Однак реалізація масштабних проєктів в Центральній Азії призводить до зростання державних боргів перед Пекіном. **Усередині країн регіону дедалі частіше піддається сумніву економічна вигода від реалізації китайських проєктів,** зважаючи на високі кредитні ставки, технологічну і кадрову залежність від Китаю. Москва прийняла економічне домінування Китаю в Центральній Азії, але досі залишається впливовим економічним гравцем у регіоні. Крім того, Росія слугує важливим джерелом грошових переказів від робочих-мігрантів. Дві держави регіону — Киргизстан та Таджикистан — входять у десятку держав світу, які отримують

¹⁹ «Енергетична стратегія Росії на період до 2035 року», <https://oc.gov.ru/files/content/1578/11-02-14-energostrategy-2035-pdf.pdf>

²⁰ «Стратегія розвитку Арктичної зони РФ і забезпечення національної безпеки на період до 2020 року», <http://static.government.ru/media/files/2RpSA3sctElhAGn4RN9dHrtzk0A3wZm8.pdf>

²¹ The State Council Information Office of the People's Republic of China, 'China's Arctic Policy', 2018, http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm

найбільші грошові перекази у відношенні до ВВП. У 2019 році кількість трудових мігрантів з Центральної Азії склала 6 мільйонів осіб із загальним об'ємом грошових переказів 9,4 мільярди доларів США.²² **Трудові мігранти стають важливим інструментом тиску Росії у відносинах з урядами центральноазійських країн**, зокрема через погрози в бік Таджикистану та Узбекистану, які не входять в ЄАЕС, ускладнити міграційну політику щодо їхніх громадян.

Росія втрачає свою економічну вагу в регіоні перед натиском Китаю, однак дві країни докладають зусилля з уникнення відкритої конкуренції. Протягом тривалого часу їм вдавалося витримувати умовний баланс через поділ сфер відповідальності: Китай зайняв економічну нішу, а Росія — безпекову. Однак активізація Пекіна в регіональних безпекових процесах розмиває цей баланс і з часом може викликати протиріччя у відносинах двох країн.

Росія втрачає свою економічну вагу в регіоні перед натиском Китаю, однак дві країни докладають зусилля з уникнення відкритої конкуренції. Протягом тривалого часу їм вдавалося витримувати умовний баланс через поділ сфер відповідальності: Китай зайняв економічну нішу, а Росія — безпекову.

4.2. ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В ЄВРОПІ

Торгівля, інвестиції — сфера, в якій інструменти впливу і Росії, і Китаю в Європі проявляються найбільш виразно. Пекін використовує інвестиційний важіль для того, аби в подальшому вдаватися і до політичного шантажу. Москва, натомість, віддає перевагу енергетичному тиску — енергетична залежність змушує держави Європи до більшої готовності йти на компроміси в питаннях політики.

Ділові та економічні зв'язки — потужний інструмент, який перетворює європейські компанії, що співпрацюють із Росією, на лобістів продовження двосторонньої співпраці.

Ділові та економічні зв'язки — потужний інструмент, який перетворює європейські компанії, що співпрацюють із Росією, на лобістів продовження двосторонньої співпраці. Ця модель найкраще працює з тими країнами, обсяг торгівлі яких із Росією є порівняно високим — це зокрема, Франція, Німеччина, Італія. Хоча в цих державах Росія посідає далеко не перші місця як ринок для експорту товарів (наприклад, частка Росії в італійському експорті не досягає і 2%).²³ Проте в абсолютних показниках цифра доходить майже до 9 млрд доларів. У випадку з Німеччиною експортна частка — лише 2%, проте в абсолютних показниках

²² ІОМ, «Доповідь про міграцію в регіоні», 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf

²³ 'Italy: Trade Statistics', <https://globaleledge.msu.edu/countries/italy/tradestats>

йдеться про 27 млрд доларів.²⁴ Цього обсягу цілком достатньо для того, аби Росія використовувала торгівлю як засіб тиску та шантажу (так сталося у випадку контрсанкцій щодо імпорту продовольчих товарів із ЄС). У цьому випадку Москві не обов'язково діяти напругу — цим найчастіше займалися потужні лобісти в провідних європейських країнах.²⁵ Останніми роками інформації про такого роду активності з'являлося в публічному просторі дедалі менше — схоже, що сторони звикли до «санкційного життя» або ж Росія переключилася з непрямих засобів впливу на відкриті методи (наприклад, через залякування воєнною агресією, що має змусити західні країни сісти за стіл переговорів).

Енергетичний важіль — це особливий аспект економічного впливу, який Росія використовує для ефективного тиску на країни-члени Європи. Цей підхід передбачає два виміри — співпраця та залежність. Приклади співпраці включають інвестиції, наприклад, у проєкт «Газпрому» *Nord Stream II*, спільне підприємство з виробництва СПГ за участі італійської компанії *Saipem*, співпраця італійської *Eni* з «Роснефтью» чи надання кредиту Угорщині на спорудження двох енергоблоків атомної електростанції «Пакш» та ін. Співпраця відкриває можливості перед Москвою для більш ефективного просування свого політичного порядку денного. Країни ЄС, чий бізнес активно співпрацює з російськими партнерами, блокують посилення санкційного режиму щодо Росії, виступають за відновлення діалогу тощо. Якщо ж узалежнена країна

намагається проводити більш прозахідну політику, то стає об'єктом посиленого тиску зі сторони Москви. Так, пострадянські країни (Україна, Молдова) поставали перед енергетичним шантажем Росії, щойно ставали на шлях поглиблення відносин із західними партнерами²⁶.

Якщо ж узалежнена країна намагається проводити більш прозахідну політику, то стає об'єктом посиленого тиску зі сторони Москви.

Схожі методи характерні і для економічної політики Китаю. Підсаджування на інвестиційний гачок, нездатність країн повернути борги перед Пекіном відкриває можливості для політичного шантажу. Менш заможним країнам Європи легше спокуситися китайським фінансуванням — КНР пропонує кредити на двосторонні інфраструктурні проєкти та ініціативи в рамках програми «Пояс і шлях», просуває свій бізнес через платформу «16+1», яка була створена для співпраці Китаю з країнами Центральної і Східної Європи. Участь 11 країн-членів ЄС у цій ініціативі робить складнішим досягнення консенсусу в єврооб'єднанні щодо Китаю. Останнім часом намітився, утім, новий тренд, коли країни заявляють про неприйняття китайського тиску: так, Литва не лише вийшла зі згаданої інфраструктурної платформи, але фактично стала в авангарді європейських країн, які виступають проти шантажистської політики як Китаю, так і Росії. Водночас один із найбільш вразливих регіонів Європи

²⁴ 'Germany Exports By Country', 2020, <https://tradingeconomics.com/germany/exports-by-country>

²⁵ Dmitri Trenin, 'Russia and Europe: the Current Impasse and the Way Out', Carnegie Moscow Center, 2021, <https://carnegie.moscow.org/commentary/83905>

²⁶ European Parliament's Committee on Foreign Affairs, 'Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia', 2018, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU\(2018\)603868_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf)

перед китайським впливом — Західні Балкани. За даними Центру стратегічних та міжнародних досліджень, за останні десять років Китай запустив 102 проекти в країнах цього регіону (на суму 17,9 мільярдів доларів).²⁷ Більша частина цих коштів випадає на Сербію, яка є одним із яскравих прикладів залежності від Китаю. Белград підтримує Пекін у територіальних суперечках, Сербія поставила підпис під декларацією на підтримку дій Китаю в Сінцзяні проти етнічної меншості уйгурів. Сербія ж вважається місцем свого роду нової конкуренції між Китаєм і Росією за здійснення впливу (Росія при цьому часто апелює до історичної, релігійної спорідненості; на користь Пекіна — мільярдні інвестиції).

Підсаджування на інвестиційний гачок, нездатність країн повернути борги перед Пекіном відкриває можливості для політичного шантажу.

Китай подеколи вирізняється агресивною винахідливістю: до шантажу він може вдаватися не лише в класичній торгівлі, але, наприклад, і в тискові через затримки з поставками критично важливих товарів (як було у випадку з призупиненням поставок вакцин в Україну, яка мусила прибрати свій підпис із міжнародної заяви про порушення прав людини в КНР). Відмова ж Києва щодо приватизації стратегічно важливого об'єкту «Мотор Січ» призвела до позову китайської державної компанії проти України, що у перспективі може позначатися і на політичному діалозі між двома країнами

(йдеться про вимогу китайських громадян на суму в 4,5 млрд доларів).²⁸ Останніми роками Китай вийшов на перші позиції за рівнем товарообігу з Україною (загалом першість у торгівлі все ж таки за ЄС). Цей тренд може продовжуватися і надалі. Скринінг закордонних інвестицій має бути одним із варіантів реагування на можливі ризики узалежнення від посилення китайської присутності в Україні.

Зазвичай під тиском Китаю опиняються ті країни, які отримали від Пекіна кредит, інвестиції — не будучи здатними повернути кошти, вони стають вразливими перед політичним тиском. Україна стала об'єктом китайських вимог через «Мотор Січ», навіть не отримавши особливих вигод від Пекіна.

Європейський Союз та КНР — два найбільші торговельні партнери у світі. Китай — другий за величиною торговельний партнер ЄС (після США), тоді як ЄС — найбільший торговельний партнер КНР. Перед спокусою торговельної й інвестиційної співпраці не можуть встояти не лише бідніші держави, але і ключові країни Західної Європи. Головний експортер із країн ЄС на китайський ринок — Німеччина (96,4 млрд євро у 2020 році).²⁹ Коли в Берліні розгорілися гарячі дебати щодо виключення *Huawei* із планів розвитку мережі 5G у ФРН, Пекін пригрозив, що такий крок матиме для німців наслідки (законодавство Німеччини наразі не забороняє китайській компанії брати участь в розвитку 5G — створює

²⁸ Радіо «Свобода», «Мін'юст отримав позовну заяву китайської сторони через «Мотор-Січ», вважає вимоги необґрунтованими», 30 листопада, 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-minjust-pozovna-zayava-kytayska-storona-motor-sich/31586769.html>

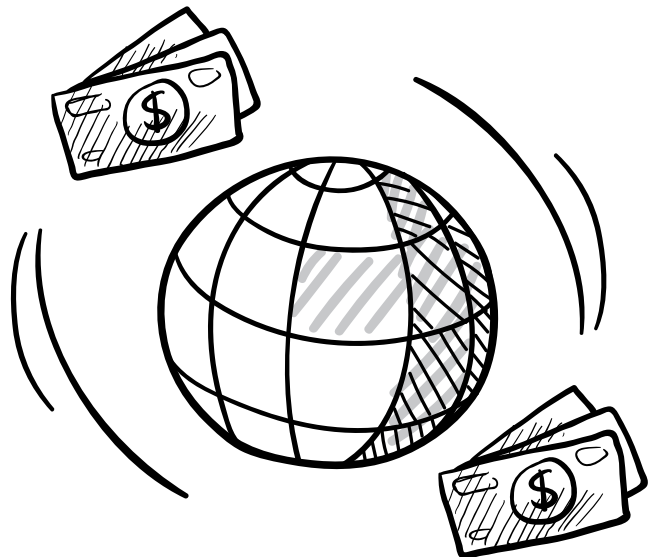
²⁹ 'China-EU — international trade in goods statistics', 2021, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#Trade_with_China_by_Member_State

²⁷ CSIS, 'China's "Hub-and-Spoke" Strategy in the Balkans', 2020, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/200427_ChinaStrategy.pdf

лише певні обмеження)³⁰. Час від часу спостерігається напруга в відносинах КНР із Францією. Так, Пекін гостро реагував на відвідини Тайваню французькими депутатами.

Загалом Росія і Китай радше взаємодоповнюють одна одну на Європейському континенті, аніж конкурують за здійснення економічного впливу. Якщо Росія сильна в сфері енергетичного шантажу, то Китай більш ефективно використовує на свою користь фінансову залежність європейських країн. І Пекін, і Москва при цьому експлуатують важелі впливу, аби добитися певних преференцій політичного плану — чи це йдеться про вимогу до європейців не критикувати КНР через порушення прав людини, чи ж коли Росія прагне добитися пом'якшення санкційного режиму. В обох випадках Китай і Росія частіше налаштовують європейців проти себе, аніж добиваються суттєвих вигод. ЄС зрештою не відмовляється від жорстких декларацій і санкційної політики. Проте варто визнати, що існує частина країн в Європі, у тому числі і серед членів ЄС, які фактично виступають у ролі таких собі «троянських коней» (чи китайсько-російських у цьому випадку), які гальмують досягнення консенсусу під час ухвалення рішень.

Китай і Росія частіше налаштовують європейців проти себе, аніж добиваються суттєвих вигод.

³⁰ DW, 'Germany-China relationship status: It's complicated', 2021, <https://www.dw.com/en/germany-china-relationship-status-its-complicated/a-57362540>

5. БЕЗПЕКОВА СФЕРА

5.1. БЕЗПЕКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ

Партнерство між Росією та Китаєм базується на їх політичній, економічній та геополітичній взаємодоповнюваності, а також сприйнятті США як головного суперника своїм інтересам. Головний підхід Москви до безпекової політики в Азії полягає у збереженні та укріпленні геополітичних відносин із Пекіном, тоді як Китай активно зміцнює та посилює свої позиції в регіоні, зокрема стратегічно важливий для національної безпеки Росії Центральній Азії.

Важливим аспектом китайсько-російського зближення є військове співробітництво. За своїми масштабами воно набуло ознак військового союзу, але сторони уникають офіційного визнання такого рівня відносин. Небажання створювати союз відповідає власній концепції регіональної безпеки Китаю, яка заперечує систему альянсів загалом. Нинішній стан стратегічних відносин створює належний ефект непередбачуваності розвитку подій та загроз із боку Росії та Китаю в регіоні. Наприклад, російсько-китайські спільні патрулювання та порушення повітряного простору Південної Кореї та Японії, які здійснюються останніми роками регулярно, створюють **додатковий тиск на американських союзників в умовах загальної напруженої ситуації**.

Азійські країни активно спостерігають за агресією Росії в Україні. Прецедент анексії Криму викликає побоювання, що російський сценарій може бути використаний КНР

відносно Тайваню, а також японських островів Сенкаку. Крім того, поведінка Китаю у Південно-Китайському морі та навколо острова Тайвань дуже чітко резонує з діями Росії у Чорному і Азовському морях та поблизу кордонів України. Росія, як і Китай, створює військові загрози та перешкоджає свободі судноплавства в морських водах. Успіх силового захоплення Тайваню може стати сигналом для Росії про можливість аналогічних дій в Україні і навпаки.³¹

Успіх силового захоплення Тайваню може стати сигналом для Росії про можливість аналогічних дій в Україні і навпаки.

Китай намагається вибудувати нову мережу безпеки, покладаючись на відмінності між союзниками США в регіоні та власну економічну привабливість. Пекін може розраховувати на підтримку країн, які незадоволені впливом США (наприклад, Росія), або таких, які перебувають у сфері економічної залежності від Китаю та під його політичним впливом, (наприклад, Камбоджа чи Лаос). А також залучити деякі країни, які не мають чіткого бачення щодо регіонального управління або економічних засобів для його підтримки (як держави Південної та Центральної Азії).

³¹ Carl Bildt, 'The Drums of War in Taiwan and Ukraine', Project Syndicate, November, 2021, <https://www.project-syndicate.org/commentary/strategic-threats-china-taiwan-russia-ukraine-by-carl-bildt-2021-11>

У Центральній Азії Китай довгий час намагався покладатися на стратегічне співробітництво з Росією у сфері безпеки та не виходити за рамки своїх традиційних сфер впливу — економіки та торгівлі. За останнє десятиріччя Пекін розширив військову взаємодію з державами регіону, хоча Казахстан, Киргизстан та Таджикистан входять до проросійського блоку ОДКБ. Росія довгий час протистояла впливу інших держав на пострадянському просторі, проте у випадку з Китаєм змушена була поступитись роллю домінуючої сили. Стає очевидним, що провідна роль Росії як гаранта безпеки регіону поступово розмивається. КНР вийшла на оборонний ринок Центральної Азії, який був прерогативою Москви, пропонуючи конкурентні ціни та умови постачання. Вагомим зміщенням безпекової ролі Пекіна у регіоні стало рішення про створення у 2016 році Чотиристороннього механізму за участі Китаю, Пакистану, Таджикистану та Афганістану, який передбачає координацію з безпекових питань та спрямований на боротьбу з проявами трьох видів «зла» — екстремізмом, сепаратизмом і тероризмом. Також помітною є китайська допомога Таджикистану у модернізації прикордонних військ та інфраструктури на кордоні з Афганістаном.

Росія довгий час протистояла впливу інших держав на пострадянському просторі, проте у випадку з Китаєм змушена була поступитись роллю домінуючої сили.

Китай прагне долучитися до центральноазійських безпекових процесів, зважаючи на зростання загроз із боку Афганістану. Для Росії, окрім афганського фактору, важливо зберегти загальний вплив над політичними процесами в

регіоні. Швидка мобілізація «миротворчого контингенту» ОДКБ до Казахстану під час січневих протестів громадян проілюструвала готовність Росії застосовувати «жорстку силу» для підтримки та збереження проросійських режимів в Центральній Азії, щоб і надалі утримувати держави регіону у власному геополітичному просторі.

За браком співмірного потенціалу з двома іншими лідерами (США і Китаєм), вона намагається реалізувати «жорстку силу», щоб закріпити за собою імідж країни з високими військовими можливостями.

На відміну від Пекіна, який вбачає в Індो-Тихоокеанському регіоні небезпеку для свого економічного розвитку та геополітичних інтересів, для Москви він знаходиться на периферії безпекових інтересів. Росія переслідує дещо інші цілі. Характерною рисою зовнішньої політики нинішньої російської влади є прагнення закріпити за собою статус однієї із провідних світових держав, зокрема за рахунок посилення позицій в Азії. За браком співмірного потенціалу з двома іншими лідерами (США і Китаєм), вона намагається реалізувати «жорстку силу», щоб закріпити за собою імідж країни з високими військовими можливостями. Цей фактор допомагає Москві підкреслювати стратегічну незалежність від КНР та навіть конкурувати з нею. Тут вона не тільки значно перевищує частку китайського експорту, але й, фактично, оснащує армії сусідніх країн тими зразками зброї, які посилюють їх оборонні здатності на морі перед загрозою Китаю.

Продаж зброї є однією з тих сфер, де країни не тільки конкурують, але й розходяться у політичних інтересах. Попри невдоволення

Китаю, Індія та Росія заключили військовий контракт на постачання стратегічної зброї. Сюди входять системи ПВО та військові винищувачі, з допомогою яких Індія прагне досягнути паритету на спірних ділянках індійсько-китайського кордону.

Москва та Пекін розглядають Східну Азію місцем підвищеної уваги з точки зору власної національної безпеки. Тут розвиваються декілька застарілих територіальних конфліктів, однак основним фактором нестабільності є ситуація на розділеному Корейському півострові, пов'язана з ракетною та ядерною програмою КНДР. Розвиток ядерного та ракетного потенціалу робить Пхеньян менш контрольованим та зговірливим. Російський вплив на КНДР обмежується традиційними історичними зв'язками з Пхеньяном, контактами на вищому офіційному рівні та підтримкою Росії як постійного члена Ради Безпеки ООН. Москві стає дедалі важче грати у власну гру на Корейському півострові та доводиться йти у фарватері Китаю. Москва та Пекін координують свою північнокорейську політику та останніми роками виступають прихильниками послаблення санкцій з КНДР на міжнародних майданчиках.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні КНР значно перевищує потенціал Росії в сфері оборони та військових технологій, тоді як в Європі, на Близькому Сході та Північній Африці Росія знову перетворилась на активного гравця в військовому та геополітичному аспектах. Військовий потенціал Росії, зосереджений у Східному військовому окрузі, вказує на низьку пріоритетність цього регіону порівняно з європейською частиною країни. Ключові безпекові інтереси Росії знаходяться в Європі. Вони сконцентровані навколо протидії розширенню НАТО та боротьби за сфери впливу на пострадянському

просторі. Росія за своєю суттю залишається європоцентричною країною, відтак прагнення посилити власні позиції в Азії насамперед спрямовані на створення додаткових важелів у вирішенні ключових проблем з Заходом, зокрема США. І тут їхні інтереси сходяться з Китаєм, який кидає виклик лідерству США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Росія за своєю суттю залишається європоцентричною країною, відтак прагнення посилити власні позиції в Азії насамперед спрямовані на створення додаткових важелів у вирішенні ключових проблем з Заходом, зокрема США. І тут їхні інтереси сходяться з Китаєм, який кидає виклик лідерству США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

5.2. БЕЗПЕКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В ЄВРОПІ

Росія та Китай викликають останнім часом дедалі більше занепокоєння серед європейських урядів. Причому сприйняття загроз, які потенційно можуть походити (чи походять) від Москви і Пекіна різняться: в окремих колах схильні вважати Китай більшою загрозою, в інших — більше застережень викликає поведінка Росії. Водночас Росія розглядається як загроза, яка вже проявила себе (у випадку з Україною йдеться про відкриту агресію), Китай сприймається більше як загроза віддалена, котра, до того ж, посилює себе завдяки підтримці Москви. Наразі в ЄС на офіційному рівні схильні оцінювати Пекін радше як «системного суперника» (*systemic rival*), аніж як реальну загрозу.

**Китай, як і Росія, віддає перевагу
непрямому, в якійсь мірі гібридному
впливові на цьому етапі.**

Китай, як і Росія, віддає перевагу непрямому, в якійсь мірі гібридному впливові на цьому етапі. Приховані китайські загрози полягають, наприклад, в підриві європейських військових потужностей через крадіжку інтелектуальної власності, технологій, пов'язаних із обороною сферою (відповідно відбувається адаптація отриманих даних на користь власної оборонної промисловості). Серед потенційних загроз йдеться про імовірне використання Китаєм стратегічної інфраструктури, об'єктів, які перейшли у власність китайців, у спеціальних операціях, які можуть підірвати безпеку континенту.

Існують випадки, де китайська загроза Європі більш видима — зокрема, коли йдеться про кібератаки. Росія і КНР називаються головними джерелами кібератак проти західних інституцій. Китайські кібератаки на європейські урядові структури, промислові об'єкти носять масовий характер. У 2021 році кібератаки стали особливо регулярними, б'ючи свого роду рекорди (Китай завжди відкидав ці звинувачення).

**Росія і КНР називаються головними
джерелами кібератак проти західних
інституцій.**

Водночас інструментарій Росії в безпековій сфері більш широкий:

Відкрита агресія проти європейських країн. Росія окупувала частину території України, підтримує сепаратистські режими на території Грузії та Молдови.

Підкуп і залежність. Узалеженні від Росії країни підпадають під її тотальний контроль (Білорусь).

Гібридні кампанії. Приховані методи втручання стали характерною рисою політики Росії. Нелегальна анексія Криму розпочалася із використання російських військовослужбовців без опізнавальних знаків.

Залюкування війною. Росія регулярно проводить військові навчання впритул біля кордонів країн ЄС і НАТО, почасти вдається до погроз.

Авіатривога. У 2020 році військово-повітряні сили НАТО по всій Європі більше 400 разів вилітали по тривозі

для перехоплення нерозпізнаних літаків, що наближались до повітряного простору Північноатлантичного альянсу. Майже 90% цих вильотів здійснювались в порядку реагування на польоти російських військових літаків.³²

Шпигунство, розвідка. Зафіксовано чимало випадків, коли російська розвідка вербувала шпигунів серед місцевих жителів та засилала своїх агентів до різних європейських організацій. Так, учасники Угорського національного фронту проходили навчання на базах ГРУ. У Польщі чиновника Міністерства енергетики звинуватили у шпигунстві на користь Росії щодо проєкту *Nord Stream II*. У 2018 році Греція так само звинуватила Москву у підкупі державних службовців.

Спеціальні операції. У 2017 році правоохоронні органи Чорногорії повідомили про спробу державного перевороту в країні — причетними до неї нібито були російські державні органи. У 2018 році Лондон звинуватив Росію у замаху на російського розвідника Сергія Скрипаля (з використанням нервово-паралітичної речовини «Новичок»).

Цей перелік не є вичерпним. Більше того, про багато випадків може бути невідомо публіці: як було у випадку з вибухами в Чехії, про які світ довідався лише через сім років. Чехія звинуватила російських агентів у диверсії — вибухах складів боєприпасів, які сталися в 2014 році. На тлі російської активності в безпековій царині Європи Китай виглядає досить скромно — проте здатність Пекіна швидко вчитися створює підстави для більшого занепокоєння.

На тлі російської активності в безпековій царині Європи Китай виглядає досить скромно — проте здатність Пекіна швидко вчитися створює підстави для більшого занепокоєння.

Одна з головних цілей Росії добитися ухвалення нових безпекових домовленостей, які б зафіксували сфери впливу західних країн і Москви — і не дозволяли просуватися в західному напрямку країнам пострадянського простору. Кремль намагається подеколи використовувати політику не лише батога, але і пряника (наприклад, підтримка Білорусі, яка входить до Союзу з Росією), проте російські ресурси надто обмежені. Тому навіть поодинокі союзники Москви частіше стають такими через примус і відповідні обставини. Білоруська влада, наприклад, намагалася лавірувати у своїх відносинах з західними державами і Росією, допоки російський напрямок зовнішньої політики не став безальтернативним. Китай при цьому почуває себе на білоруській території так само досить комфортно, хоч це і може викликати роздратування Росії, проте у публічній площині воно не проявляється. Є й інші країни Європи, де приязно ставляться до поглиблення відносин з обома країнами — Угорщина, Сербія. Проте почасти ця симпатія продиктована радше меркантильними міркуваннями: Сербія у такий спосіб може шантажувати ЄС, який затягує рішення щодо членства. Угорська влада демонструє відданість економізації в зовнішній політиці — отриманню вигод для пересічних угорців.

³² НАТО, «НАТО перехопили сотні російських військових літаків у 2020 році», 28 грудня 2020 року, https://www.nato.int/cps/ru/natohq/news_180551.htm

6. SOFT POWER

6.1. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ

Сучасний підхід КНР до проєктування власного образу має глобальний та регіональний вимір. На глобальному рівні комунікаційні зусилля Китаю спрямовані на власне позиціонування як відповідального лідера. Пекін опирається зокрема на такі головні меседжі:

участь у міжнародних операціях під егідою ООН;

другий за величиною платник регулярного бюджету ООН та внесків на операції з підтримання миру;

використання медичної дипломатії;

підтримка глобальних кліматичних ініціатив.

Економічна «м'яка сила» протягом багатьох років слугувала ключовим інструментом просування позитивного іміджу Китаю. По мірі просування ініціативи «Пояс і шлях» у світі заговорили про «м'яку» глобальну китаїзацію, яка супроводжувалась просуванням китайської економічної та політичної моделі, популяризацією китайської мови та культури через Інститути Конфуція (на сьогодні їх близько 500 у світі) та надання студентських стипендій і грантів з боку Пекіна, широке фінансування громад діаспор.

По мірі просування ініціативи «Пояс і шлях» у світі заговорили про «м'яку» глобальну китаїзацію, яка супроводжувалась просуванням китайської економічної та політичної моделі.

Ситуація з порушенням прав людини, негативний контур навколо китайської економічної експансії, конфлікти з сусідніми країнами в Південно-Китайському морі, звинувачення у несвоєчасному повідомленні про появу коронавірусної інфекції та агресивна поведінка дипломатів у стилі «воїнів-вовків» значно погіршили сприйняття Китаю у світі. Пекін змушений був переосмислити комунікаційну стратегію на світовому дипломатичному рівні та почати працювати над репутаційними втратами.³³ Китай приділяє важливе значення власному позиціонуванню в сусідніх державах, які є стартовим майданчиком для його глобальних амбіцій. **«Жорстка сила» стосовно Заходу різко дисонує з «дипломатією зачарування» відносно країн Азії.**

«Медична» та «вакцинна» дипломатія стали головним інструментом реабілітації іміджу в постковідний час. Азійські країни отримали найбільшу кількість вакцин від Китаю у вигляді пожертв і продажів порівняно з

³³ UPI, 'Xi Jinping calls for image of China that is 'loved, respected'', 2021, https://www.upi.com/Top_News/World-News/2021/06/02/china-China-Xi-Jinping-image-loved-respected/5271622642440/

іншими частинами світу.³⁴ Однак, як показало дослідження *The SSEA Survey*, **активна «медична» дипломатія не допомогла подолати дефіцит довіри до КНР у Південно-Східній Азії.**

Рівень недовіри до Китаю збільшився з 51,5% у 2020 році до 63% у 2021 році, причому тенденція превалювання недовіри спостерігається в усіх 10 країнах АСЕАН. У той час як рейтинг США демонструє підвищення з 30,3% у 2020 році до 48,4% у 2021.³⁵

Узагальнюючи інструменти впливу Китаю в різних країнах Азії, слід виділити такі:

- залучення посадових осіб, мас-медіа, іноземних урядів, компаній та наукових кіл, громадських організацій до презентації позитивного досвіду співпраці в рамках ініціативи «Пояс і шлях», культивування дружелюбного ставлення до Китаю;
- зміцнення політичних та ідеологічних зв'язків не тільки між комуністичними партіями, але й різними типами партій в країнах, що розвиваються;³⁶
- стимулювання та підтримка туристичних потоків (туристична галузь є

контрольованою в КНР та регулюється на рівні міждержавних угод);³⁷

- використання потенціалу великої китайської діаспори в азійських країнах, яка є носієм китайської мови та культури, і становить близько 69,7% від загальноосвітових показників.³⁸

Пекін активно переймає досвід російського інформаційного впливу та дезінформації.

Водночас класичні підходи «м'якої сили» не здатні повною мірою досягти цілей Китаю у вирівнюванні наслідків його агресивної політики. Відтак Пекін активно переймає досвід російського інформаційного впливу та дезінформації (як приклад, китайський телеканал CCTV використовує інструменти *Russia Today*). На відміну від Китаю, Росія обмежена в ресурсному потенціалі для просування «м'якої сили» в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Кремль розглядає цей простір, в першу чергу, як геополітичну арену, але не запропонував цілісного підходу до формування образу, який би відображав певну стратегічну культуру та менталітет великої держави. Натомість Москва експлуатує старий радянський спадок, покладаючись на традиційні зв'язки з політичними колами окремих держав (Індія, В'єтнам, Лаос, Камбоджа), статус ядерної держави з великим військовим

³⁴ 'China COVID-19 Vaccine Tracker', https://bridgebeijing.com/our-publications/our-publications-1/china-covid-19-vaccines-tracker/#China8217s_Vaccines_in_Asia

³⁵ ISEAS Perspective, 'Southeast Asians' Declining Trust in China', 2021, <https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/iseas-perspective-2021-15-southeast-asians-declining-trust-in-china-by-hoang-thi-ha/>

³⁶ Jenn-Jaw Soong, 'The Political Economy of China's Rising Role in Regional International Organizations: Are There Strategies and Policies of the Chinese Way Considered and Applied?', *The Chinese Economy*, 2021, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10971475.2021.1972550>

³⁷ Carnegie Endowment for International Peace, 'China's Influence in South Asia: Vulnerabilities and Resilience in Four Countries', 2021, <https://carnegieendowment.org/2021/10/13/china-s-influence-in-south-asia-vulnerabilities-and-resilience-in-four-countries-pub-85552>

³⁸ Statista, 'Distribution of overseas Chinese population as of December 2010 and 2020', 2021, <https://www.statista.com/statistics/632779/chinese-population-distribution-overseas-by-continent/>

потенціалом та місцем в РБ ООН. У більш вузькому сенсі використовує нішеву «м'яку силу», пов'язану з організацією культурно-масових світ, освітньо-наукових обмінів, академічних та експертних конференцій, реконструкції історичних дат. Незначна за кількістю російська діаспора поширює ідею «Русского мира» та притягує до свого кола російськомовних громадян інших країн.

Москва експлуатує старий радянський спадок, покладаючись на традиційні зв'язки з політичними колами окремих держав (Індія, В'єтнам, Лаос, Камбоджа), статус ядерної держави з великим військовим потенціалом та місцем в РБ ООН.

Інструменти РФ в регіоні можна означити таким чином:

- широке дипломатичне покриття країн регіону, незалежно від рівня співпраці;
- проактивна економічна дипломатія з просуванням великих державних та приватних корпорацій;
- просування власних інформаційних наративів через спонсоровані державою міжнародні ЗМІ — «Спутник» і RT.

На цьому тлі Центральна Азія залишається і досі міцно пов'язаною з Росією мовно-культурним та історичним спадком. Попри зростання впливу Китаю, спільний інформаційно-культурний простір, використання російської мови в освіті, велика кількість студентів, яка навчається в російських ВНЗ, та трудових мігрантів, дозволяють Москві залишатися впливовою силою в регіоні. При цьому слід відзначити, що за тридцять років незалежності

спостерігається загальна тенденція до зменшення ролі російської мови в суспільно-політичному житті держав Центральної Азії. Цьому сприяло прагнення країн до переосмислення історії та пошуку власної ідентичності, а також імперська політика Росії на пострадянському просторі. На сьогодні кількість людей, які не володіють російською мовою в усіх державах регіону, крім Казахстану, перевищує 50%.³⁹

Окрім того, у Центральній Азії спостерігається посилення конкуренції з боку інших країн, зокрема Китаю, Туреччини, США, ЄС, Ірану, які намагаються закріпитися в регіоні шляхом впровадження власних проєктів «м'якої сили» та популяризації мов. У таких умовах Росії буде дедалі важче спиратися на старі можливості, не пропонуючи нові підходи у взаємодії з країнами регіону.

6.2. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В ЄВРОПІ

Більшість громадян країн ЄС вірять, що США перебувають у стані «холодної війни» з Росією та Китаєм.⁴⁰ Опитування *European Council on Foreign Relations* показало, що 62% європейців вважають, що між США і Китаєм йде нова холодна війна, майже стільки (59%) сприймають так конфронтацію між США і Росією. Щоправда, більшість мешканців

³⁹ CABAR, «Стан справ із російською мовою в країнах Центральної Азії», 2019, <https://cabar.asia/ru/polozenie-russkogo-yazyka-v-stranah-tsentralnoj-azii>

⁴⁰ European Council on Foreign Relations, 2021, <https://www.ea.com.tr/en/europe/majority-of-europeans-believe-in-new-cold-war-with-russia-china-survey/2372105>

різних європейських країн не вірять, що їхня країна бере участь у цьому протистоянні. Хоча думки респондентів залежать від країн, які вони представляють: так у Польщі 44% і у Франції 35% підтвердили, що їхні держави перебували у стані війни з Росією (21% і 33% висловили протилежну думку). Угорці ж переважною більшістю упевнені, що їхня країна не перебуває в стані холодної війни ні з Росією, ні з Китаєм (89% і 91%)⁴¹. Найбільші європейські симпатки Росії походять або з країн колишнього соцтабору (Угорщина, Сербія, Словаччина), або ж колишнього Радянського Союзу (Білорусь). Хоча і в цих регіонах більшість країн мають застереження щодо Росії: для порівняння — 59% сербів вважають Росію стратегічним партнером, у Румунії і Польщі — лише 6% таких громадян⁴². Загалом якщо говорити про регіон Центральної Європи і Західних Балкан, то настрої доволі змішані — у середньому лише 25% громадян дев'яти країн регіону вважають, що Росія становить для їхніх держав загрозу; 56% упевнені, що не становить⁴³. Інша ситуація з країнами, які стали об'єктами російської агресії: Росію вважають агресором, який загрожує існуванню України як держави та від якого необхідно захищатися і не підтримувати жодних відносин, 71% українців.⁴⁴ Водночас в Україні громадяни найбільше з закордонних лідерів не довіряють російському президенту

Владіміру Путіну (76,7%).⁴⁵ Згідно з опитуванням Центру «Нова Європа» Україна має підтримувати США у разі загострення протистояння між США і КНР або між США й Росією. В обох випадках кількість українців, що обрали США, перевищувала 50%⁴⁶.

Із року в рік «м'яка сила» Росії і Китаю зазнає руйнації — агресивна політика Москви, жорсткі підходи «воїнів-вовків» з Пекіна не могли не позначитися на сприйнятті двох країн. Наприклад, у Швеції в 2007 році 31% громадян ставився прихильно до Росії, у 2020 році таких було удвічі менше — 16%⁴⁷. У Німеччині в 2010 році половина громадян симпатизувала Росії, а після анексії Криму таких було лише 19%. В Іспанії до російських воєнних дій в Україні було 38% симпатиків Москви, а після — 18% (потім імідж Росії почав дещо поліпшуватися, проте показник не досягав довоєнного рівня). У 2011 році 53% французів прихильно ставилося до Росії, а в 2020 році — таких було 35%.

Росія робить ставку на підтримку свого іміджу серед так би мовити постійних, найвірніших симпатиків — найчастіше покладається на російську діаспору або ж на вихідців колишнього СРСР, проте у Москви є чимало співчутливих і серед неросіян. Так, вона натхненно використовує невмирущі взірці «м'якої сили», які дісталися Росії в спадок від минулих поколінь — твори класичної музики чи літератури. На іншому боці комунікаційної палітри — важка артилерія в прямому

⁴¹ Там само.

⁴² GLOBSEC, 'The image of Russia in CEE and the Western Balkans', 2020, <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2021/04/Image-of-Russia-Mighty-Slavic-Brother-or-Hungry-Bear-Nextdoor-spreads.pdf>

⁴³ Там само.

⁴⁴ Укрінформ, «Понад 70% українців вважають Росію агресором», 2019, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3215806-bilsist-ukrainciv-vvazaut-rosiu-agresorom.html>

⁴⁵ Центр «Нова Європа», «Дипломатія-2022», 2021, http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Diplomatia2022_ukr_web.pdf

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Pew Research Center, 'Views of Russia and Putin remain negative across 14 nations', December 16, 2020, https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/2020/12/ft_2020.12.16_russia_02.png?w=640

сенсі: граючи м'язами, Москва намагається формувати свій імідж як потужного актора в міжнародних відносинах. Комунікаційні меседжі доволі широкі: для громадян лівих спрямувань Росія розповідає про американський унілатералізм і про порушення прав людини, розвій неонацизму, наприклад, в Україні; для європейців праворадикального крила Росія позиціонує себе як захисниця традиційних цінностей, національної ідентичності. Заяви Росії можуть часом видаватися нелогічними: як, наприклад, пояснити, що Росія в однаковій мірі підтримує відносини як з «Лівими» Німеччини, так із праворадикалами Франції? Утім, здебільшого ці контакти, декларації підпорядковані єдиній меті: **там, де Росія не може добитися прихильності і бажаних рішень, вона переходить у наступ, до дестабілізації ситуації, аби в умовах хаосу інша ослаблена країна була більш зговірливою і неготовою до сильного реагування.** Ще одна важлива прикмета російської зовнішньої комунікації: вона фактично не спрямована на саморекламу чи самопіар, але більше на викриття інших. У Москві самокритично оцінюють можливості врятувати свій імідж, а тому віддають перевагу очорненню образу інших за принципом: «краще подивімося, що сталося поганого в Америці/Європі (*whataboutism*)». Таким є головне завдання каналу RT — російського іномовлення, де майже немає новин про Росію, але добре представлені країни, яких прийнято в Росії відносити до ворожих.

У Москві самокритично оцінюють можливості врятувати свій імідж, а тому віддають перевагу очорненню образу інших за принципом: «краще подивімося, що сталося поганого в Америці/Європі (*whataboutism*)».

Час від часу Росія вдається до політичних промоакцій серед європейців, що б мало посилити позитивне сприйняття Москви. Утім, реакція не завжди виходить бажаною. Наприклад, у березні 2020 року до Італії прибула російська допомога для підтримки італійців у найбільш критичні дні першої хвилі коронавірусної кризи. На ящиках були наклеєні наліпки «Із Росії з любов'ю».⁴⁸ Крок, який італійці мали б оцінити як жест солідарності, викликав насправді полеміку. В італійських мас-медіа оцінили рішення Москви як свого роду спецоперацію, що мала викрити нібито цинізм ЄС, який не пішов на допомогу (таким чином Росія грала на євроскептицизмі італійців).

Україна як мішень російської гібридної війни є унікальним прикладом: Москва, прагнучи встановити свій контроль над державою, але при цьому не бажаючи втрачати «умів і сердець» частини українського суспільства, діє передовсім приховано, невідкритими методами. Тому захоплення Криму у Росії подають як мирне волевиявлення мешканців півострова, участь у війні на Сході України презентують як внутрішній конфлікт самої України. Українська тематика давно стала незамінною на усіх маніпулятивних політичних шоу російського телебачення. Гібридність, утім, лише частково дозволяє Росії рятувати своє обличчя: переважна більшість українців не довіряє Росії і її владі.

Росія, яка раніше намагалася завойовувати серця європейців досить прицільно, зрештою, схоже, вирішила більше не фліртувати зі своїми французькими чи німецькими симпатиками. Коли йдеться про збереження влади, то варто дбати

⁴⁸ Eleonora Tafuro Ambrosetti, 'Go West: Russia's Soft Power in Europe', ISPI, December 15, 2020, <https://www.ispionline.it/en/publication/go-west-russias-soft-power-europe-28703>

не стільки про репутацію за кордоном, скільки про посилення позицій у себе вдома — нинішня російська влада, схоже, віддає перевагу відстоюванню наративу про «Росію як фортецю в облозі», проти якої ополчився увесь світ. Цей меседж резонує з очікуваннями антизахідної частини російського суспільства, але також налаштовує на тривожний лад значну кількість громадян за кордоном. Раніше Москва успішно грала на антиамериканських сентиментах західних європейців — зараз їй вдається це робити дедалі тяжче: ті, хто не сприймав американської гегемонії в міжнародних відносинах, зі страхом спостерігають за самовпевненою зовнішньою політикою Росії. Вочевидь, Москва зробила ставку на посилення цих фобій, аби на їхній основі домогтися бажаних цілей — через залякування війною Росія прагне домовитися про новий безпековий порядок у Європі, який би передбачав відновлення російської сфери впливу на континенті. Такий же підхід характерний і для комунікаційної стратегії Китаю, яка, схоже, впроваджується під лозунгом: боятися — значить поважають. Дезінформація, поширення фейків чи відцензурованих даних стали також невід'ємною частиною комунікаційної роботи Китаю. КНР, яка раніше обережно вибудовувала свою репутацію у світі, пішла у наступ, як і Росія — це дозволило багатьом спостерігачам дійти висновку: Пекін вчиться у Москви. Зокрема Китай звинуватили у створенні «фабрик тролів» для дезінформаційних кампаній у соціальних мережах.

У поширенні своєї «м'якої сили» Китай здебільшого спирався на три ключові підходи: промотування китайської мови і культури; формування іміджу Китаю через мас-медіа і використання похідних позитивних ефектів від економічної присутності, допомоги

країнам⁴⁹. Інституційно Пекін просуває свою «м'яку силу» через широку мережу Інститутів Конфуція в Європі — лише в ЄС їх майже 200. Найбільше їх було в Великій Британії (29), у Німеччині (19), у Франції (17), в Італії (12)⁵⁰. Із інших європейських держав (нечленів ЄС) найбільша кількість Інститутів Конфуція зареєстрована в Росії — 19. В Україні існує п'ять таких організацій, у Білорусі — чотири. Останнім часом КНР стала більш присутньою в соціальних мережах. Погіршення іміджу Китаю в європейських країнах стається передовсім через такі події: ситуація з Covid-19, внутрішні події в Китаї (ужорсточення контролю над Гонконгом; утиски уйгурів), посилення конфронтації між Пекіном і Вашингтоном⁵¹. Меседжування Китаю в Європі тимчасом стало більш проактивним і подеколи навіть агресивним. Головна мета китайської пропаганди, схоже, полягає не стільки в досягненні прихильного ставлення, скільки в створенні умов, які б запобігали появі критики чи негативних згадок.⁵²

Головна мета китайської пропаганди, схоже, полягає не стільки в досягненні прихильного ставлення, скільки в створенні умов, які б запобігали появі критики чи негативних згадок.

⁴⁹ Clingendael, 'China's Soft Power in Europe: Falling on Hard Times', April 20, 2021, <https://www.clingendael.org/publication/chinas-soft-power-europe-falling-hard-times>

⁵⁰ 'Number of Confucius Institutes in Europe as of December 2018', <https://www.statista.com/statistics/879243/china-confucius-institutes-in-european-countries/>

⁵¹ Clingendael, 'China's Soft Power in Europe: Falling on Hard Times', April 20, 2021, <https://www.clingendael.org/publication/chinas-soft-power-europe-falling-hard-times>

⁵² Там само.

7. ПОРІВНЯННЯ ПІДХОДІВ ІЗ ВПЛИВУ РОСІЇ І КИТАЮ В АЗІЇ І ЄВРОПІ

Зміщення зовнішньополітичного курсу Росії в бік Азії відбулося внаслідок глибокої кризи у відносинах із Заходом після військової агресії проти України у 2014 році. Американські та європейські санкції змусили Росію розпочати диверсифікацію торговельних ринків та шукати нові джерела інвестицій в Азійському регіоні. Росія проголосила стратегію «повороту на Схід», яка переслідувала три ключових мети: прискорення економічного розвитку Сибіру та Далекого Сходу; відродження зв'язків на пострадянському просторі через євразійську інтеграцію; налагодження тісної взаємодії з Китаєм та країнами АТР. При цьому Москва не приховувала, що посилення ролі Росії в Азійському регіоні покликане підвищити авторитет країни в світі, передусім на Заході.⁵³

Росія намагалася віднайти свою геополітичну нішу, зважаючи на те, що концепція «Великої Європи від Лісабона до Владивостока» провалилась, а домінування на всьому пострадянському просторі обмежилось урізаним географічно та структурно Євразійським економічним союзом. В Азійському регіоні перед Росією постала інша проблема — підйом Китаю.

Зсув зовнішньої політики Росії на Схід відбувся одночасно з початком китайського «походу на Захід». Ідею створення «Економічного поясу Шовкового шляху», відомого нині як «Пояс і шлях», Сі Цзіньпінь

проголосив у 2013 році в Астані (Нур-Султан) та фактично дав старт своїй глобальній ініціативі з території, яку Москва традиційно вважає сферою своїх інтересів.

Росії довелося вибудувати власну відповідь на зростання впливу Пекіна на своїх кордонах та в Центральній Азії, запропонувавши концепцію «Великої Євразії». Вона відображає геополітичні амбіції російського керівництва у створенні великого інтеграційного проєкту від Атлантики до Тихого океану з залученням Китаю, Індії, Японії, Південної Кореї, Пакистану, держав АСЕАН та ЄС.

Для російського уряду важливо було гармонізувати співіснування ЄАЕС та «Поясу і шляху», щоб уникнути поглинання власного проєкту більш потужним китайським та залучити Пекін до будівництва спільного євразійського простору.

Політична та військова інтеграція на чолі з Росією в рамках ОДКБ та економічна інтеграція в рамках Євразійського економічного союзу вважаються ключовими елементами цієї концепції, а ШОС є провідною структурою, яка формує регіональну систему безпеки. Загальний каркас будівництва «Великої Євразії» в економічній сфері пов'язаний із злиттям ЄАЕС з ініціативою «Пояс і шлях». Для російського уряду важливо було гармонізувати співіснування ЄАЕС та «Поясу і шляху», щоб уникнути поглинання власного

⁵³ XIII Сочинський інвестиційний форум, 19 вересня, 2014, <http://government.ru/news/14835/>

проєкту більш потужним китайським та залучити Пекін до будівництва спільного євразійського простору.

Ідея «Великої Євразії» не має ні економічної, ні інституційної підтримки та існує значною мірою на риторичному рівні. Для китайських еліт регіоналізм має функціональне значення, тоді як Росія створює регіональне співробітництво в конкретному просторі. Китайське бачення регіоналізму відображає економічні пріоритети, а для Росії політичний вплив залишається ключовим. Китайська ініціатива «Пояс і шлях» підкріплена фінансовими ресурсами та на сьогоднішній день змогла вийти не тільки на регіональний, але й на глобальний рівень. Між тим, російські проєкти пов'язані зі збереженням іміджу великої держави та спробою знайти місце в новому світовому порядку. Москва прагне стати домінуючою силою в Євразії, використовуючи територіальну та військову перевагу, щоб впливати на сусідні країни, а також вести на рівних переговори з великими державами.

Москва прагне стати домінуючою силою в Євразії, використовуючи, територіальну та військову перевагу, щоб впливати на сусідні країни, а також вести на рівних переговори з великими державами.

Наразі в російських політичних та експертних колах визнають невисокі досягнення азійської політики Росії з часу проголошення «повороту на Схід»:

- розвиток Далекого Сходу та Сибіру відбувається повільно через несприятливий інвестиційний клімат, західні санкції, корумпованість місцевої

влади та високі економічні ризики, яких бояться іноземні інвестори;

- основним досягненням цих років вважається вагоме посилення співробітництва з Китаєм, яке досягло свого історичного максимуму та вийшло на рівень всестороннього партнерства і стратегічної взаємодії в нову еру. Водночас зростання дисбалансу в економіках та скорочення розриву у військових можливостях змушує Росію відшукувати формат дієвих рамок, який би не поставив її у повну залежність від КНР;
- незбалансованість стратегії та відсутність уніфікованого підходу до регіону загалом призвели до невисоких досягнень у співробітництві з країнами АТР. Відносини Москви з іншими азійськими державами відійшли на другий план та зосереджені, головним чином, на співробітництві з Пекіном;
- Росія визнала сферу впливу КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, винятком є Центральна Азія, де країни умовно розділилися на сфери відповідальності — безпеку та економіку, але домінування Китаю там помітно зростає;
- євразійська інтеграція постала перед проблемами з залучення нових країн-членів на пострадянському просторі та незначними успіхами у просуванні інтеграційних ініціатив в АТР.

На відміну від Росії, Пекін зумів сформулювати привабливий наратив для своєї геостратегічної ініціативи «Пояс і шлях», запропонувавши безпрограшне економічне співробітництво для країн, що розвиваються, та дотримання принципу мирного співіснування з сусідніми державами за рахунок тісної економічної

взаємодії. На сьогоднішній день до ініціативи приєдналось 142 країни світу.⁵⁴

У практичному вимірі ця ініціатива допомагає створювати нові інвестиційні можливості для КНР, розвивати експортні ринки, збільшувати прибутки та внутрішній попит країни, отримати доступ до природних ресурсів та інвестувати в стратегічно важливі інфраструктурні об'єкти держав-партнерів.

Слідом за збільшенням рівня економічної співпраці в рамках просування «Поясу та шляху» спостерігається розширення політичного впливу Китаю, а фінансова допомога дає можливість завойовувати лояльність еліт у багатьох країнах світу на чолі з авторитарними режимами. Китай видається зручним партнером, адже в міжнародних відносинах декларує принцип невтручання у внутрішні справи інших країн, повагу до територіальної цілісності та суверенітету і прихильність міжнародному праву. Відсутність додаткових передумов для співробітництва надає йому переваги перед глобальними фінансовими інституціями та іншими міжнародними акторами.

Однак основним приводом для занепокоєння для міжнародного співтовариства та, насамперед, азійських держав, стала активна мілітаризація Китаю, територіальні претензії до сусідніх країн на морських та сухопутних кордонах, використання економічної та військової переваги для встановлення регіональної гегемонії. Напористість та використання тиску стають універсальними інструментами поведінки Китаю, особливо у світлі зростання конкуренції зі США. У багатьох країнах дедалі більше поширюється думка, що за рахунок свого економічного

впливу Китай намагається розширити геополітичну вагу.

Економічна синергія, при якій Китай потребує російських енергетичних ресурсів, а Росія — китайських інвестицій, стала важливим фактором у посиленні двосторонніх відносин після російського повороту на Схід. Проте основною особливістю нинішнього зближення двох сторін стало поглиблення політичної та військово-технічної взаємодії. КНР та Росія уникають укладання військового союзу, надаючи перевагу «партнерству без альянсу». Однак навіть у такому розрізі російсько-китайські відносини викликають алармістські настрої у США і їх союзників та породжують думку, що потрібно завадити Росії потрапити під більший вплив Китаю.

Економічна синергія, при якій Китай потребує російських енергетичних ресурсів, а Росія — китайських інвестицій, стала важливим фактором у посиленні двосторонніх відносин після російського повороту на Схід.

Інтереси Пекіна та Москви не завжди збігаються та мають чимало розбіжностей. Асиметрія у економічному та військовому потенціалі з часом може призвести до ускладнень у двосторонніх відносинах, але наразі конфронтація зі Сполученими Штатами робить співробітництво стратегічно важливим для виживання системи влади кожної з країн.

У будь-якому разі варто зазначати, що Китай та Росія нерівноцінні партнери: якщо один обґрунтовано відноситься до потуг, що зростають (*rising power*), то інший за всіма показниками іде на спад (*declining power*). Як би не намагалася Росія довести глобальний характер своєї політики, вона дедалі більше

⁵⁴ Countries of the Belt and Road Initiative, <https://greenfndc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>

скочується до масштабів небезпечної регіональної потуги, здатної провокувати проблеми світового рівня, але не спроможної вирішити навіть внутрішні виклики. **У багатьох випадках вона використовує залишки історичної слави і минулих потужностей — те, що дісталось в спадок від СРСР чи Російської імперії.**

Вразливість третіх країн перед впливом Росії та Китаю визначається насамперед економічною слабкістю, коли йдеться про менш розвинуті країни, і економічним інтересом, коли йдеться про потужні держави. Вплив Росії і Китаю до певної міри присутній в Угорщині, Сербії і Білорусі (передовсім через економічну, інвестиційну залежність). Німецька офіційна позиція, імовірно, змушена брати до уваги залежність німецьких виробників від китайського ринку. Щоправда, країни Центральної Європи чи Західних Балкан, заграючи з Китаєм чи Росією, подеколи переслідують власний інтерес — у такий спосіб дають символічний сигнал-протест Європейському Союзу або США (своєрідна демонстрація того, що їм щось не подобається у політиці західних партнерів; крок із привернення до себе уваги). Так, швидше за все, свій флірт із Пекіном експлуатують Угорщина і Сербія у відносинах із ЄС — при цьому країни відчують певні червоні лінії, які не перетинають. Яким би не було загравання Будапешта з КНР, але Угорщина залишається членом ЄС і НАТО (і не збирається виходити). Якою б не була любов до Росії чи вдячність перед Китаєм, Сербія так само продовжує прагнути стати членом Європейського Союзу.

Звичайно, що європейські симпатії до Росії пояснюються почасти історичними передумовами. Так, для Сербії чи Болгарії Росія — близький партнер, який допомагав країнам в драматичні періоди в минулому. Білорусь так само відноситься до цієї

когорти — в Білорусі та Україні з різним рівнем успіху Володимир Путін намагається утвердити концепцію про «єдиний народ», який, за сподіваннями Кремля, мав би апіорі симпатизувати Росії. Якщо у випадку з Білоруссю цей розрахунок спрацює, то з Україною — лише частково в окремих регіонах, які довше перебували під окупацією Росії.

Утім, **переоцінювати економічний вплив Китаю у Європі також не варто. Він хоч і набирає обертів, однак є не таким суттєвим, ніж, наприклад, вплив того ж Європейського Союзу.** Для порівняння: прямі іноземні інвестиції з Китаю до Сербії за десять років (2010–2020 роки) сягнули 1,1 млрд євро⁵⁵. Інвестиції зі сторони компаній країн ЄС водночас перетнули позначку в 17 млрд євро. Від загального обсягу інвестицій в Сербії майже 70% коштів приходить на країни ЄС і лише трішки більше 4% — на Китай. Звичайно, навіть така присутність є високою, однак вона не є критичною. Наразі це дозволяє Пекін мати більше тактичний, аніж стратегічний зиск — окремі поступки Белграда щодо підтримки офіційної позиції КНР.

Переоцінювати економічний вплив Китаю у Європі також не варто. Він хоч і набирає обертів, однак є не таким суттєвим, ніж, наприклад, вплив того ж Європейського Союзу.

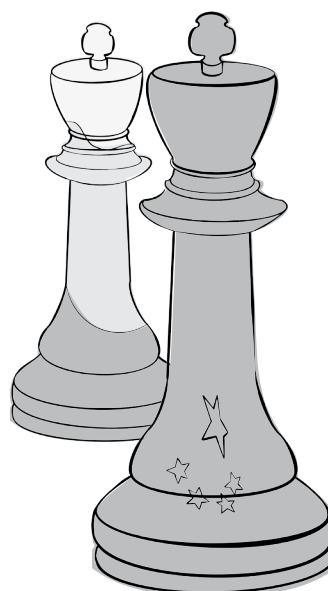
Китай є значною військовою потугою, який викликає серйозні занепокоєння в Азії, при цьому в Європі про китайську загрозу у військовому розумінні говорити не прийнято. Йдеться більше про гібридні спецоперації (як-от кібератаки). Росія сприймається

⁵⁵ EU in Serbia, 2021, <https://europa.rs/fdis-to-serbia/?lang=en>

як серйозна глобальна загроза на Заході, хоча її потужності дозволяють в кращому випадку залякувати слабших сусідів. Для порівняння: військовий бюджет Китаю — 252 млрд доларів, Британії — 59,2 млрд доларів, Німеччини — 52,8 млрд доларів, Франції — 52,8 млрд доларів, Росії — 61,7 млрд доларів.⁵⁶ Відтак Росія більше вдається до енергетичного шантажу, який виявляється подеколи досить ефективним.

Влада Китаю і Росії переслідує подвійну ціль — з одного боку, послабити демократичні держави, які дбають про захист прав людини у світі, а з іншого, врятувати власні авторитарні режими. Те, що Росія і Китай заявляють про інтенсивну співпрацю, не є свідченням руху цих країн до союзництва. Наявність спільного інтересу (мінімізація впливу США) не достатній мотив для поглиблення партнерства до союзницького. Як, власне, наявність численних протиріч не робить Китай і Росію ворогами чи конкурентами — Росія як слабша і залежніша змушена почасти поступатися під напором Пекіну, який, схоже, перейняв такий самовпевнений підхід у політиці у Москви. Співіснування Росії і Китаю — це відображення холодного розрахунку двох сторін, тимчасовий альянс, який може щойно зміняться обставини у міжнародних відносинах.

Співіснування Росії і Китаю — це відображення холодного розрахунку двох сторін, тимчасовий альянс, який може щойно зміняться обставини у міжнародних відносинах.

⁵⁶ 'Countries with the highest military spending worldwide in 2020', <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua

 <http://neweurope.org.ua/>
 info@neweurope.org.ua
 <https://www.facebook.com/NECUkraine/>
 https://twitter.com/NEC_Ukraine